

TÖÖTURU ÜLEVAADE

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõupakkumise ja -nõudluse ning hinna arengut. Keskpank jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu tööjõupakkumise või aktiivsuse muutus mõjutab otseselt potentsiaalset majanduskasvu. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Kuna euroala rahapoliitika on orienteeritud hinnastabiilsusele ja Eesti majandus on avatud, saab majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on oluline tööturu paindlikkus ja see, et palgatõus vastaks tootlikkuse kasvule ega põhjustaks tootmiskulude suurenemise tõttu liiga kiiret inflatsiooni.

Selles ülevaates on Eesti arengut võrreldud teiste Euroopa riikide omaga. Rahvusvahelise võrdluse puhul on kahte liiki graafikuid: pikema vaate korral on riigid grupeeritud piirkonna järgi ja võetud on kaalumata keskmine. Erandiks on EL 15, mis on kaalutud keskmine, nii nagu seda avaldab Eurostat. Lõuna-Euroopa riikide hulka kuuluvad uued liikmesriigid: Horvaatia, Rumeenia, Bulgaaria, Malta, Küpros ja Sloveenia. Sellised Lõuna-Euroopa riigid nagu Itaalia, Kreeka, Hispaania ja Portugal kuuluvad EL 15 alla. KIE 4 alla kuuluvad Ungari, Tšehhi, Poola ja Slovakkia. Ühte aastat kirjeldavatel graafikutel on riigid värvitud grupi järgi, kuhu nad kuuluvad.

SISUKORD

EESTI TÖÖTURG 2018. AASTA TEISEL POOLEL	4
TÖÖJÕU HIND JA TOOTLIKKUS	5
Tööjõu ühikukulu	5
Keskmine palk.....	9
Taustinfo 1. Kõrgharidusega töötajate oskuste alarakendatus tööjõuturul.....	11
TÖÖJÕUNÕUDLUS JA -PAKKUMINE	14
Hõive.....	14
Taustinfo 2. Miks töötavad Eesti inimesed vähem kui varem?.....	18
Vabad töökohad ja tööjõu liikumine	21
Taustinfo 3. Liikumine Eesti tööturul.....	22
Tööpuudus	25
Tööjõus osalemine ja tööealine elanikkond	27

EESTI TÖÖTURG 2018. AASTA TEISEL POOLEL

Hoolimata Euroopa ja maailmamajanduse jahenemisest oli Eesti majanduse seis 2018. aasta teisel poolel hea – SKP kasv kiirenes ja ületas pikaajaliselt jõukohast kasvutempot. Tugev majandusaktiivsus suurendas ettevõtete nõudlust tööjõu järele ja seetõttu püsis ka tööturul kõrgkonjunktuur. Sellele viitab palgakasvu kiirenemine, sagedasem liikumine töökohtade vahel ja ettevõtete küsitlustest nähtuv hõive kasv.

Suure tööjõunõudluse ja piiratud tööjõupakkumise mõjul ületas palgakasv 2018. aasta teisel poolel tootlikkuse kasvu varasemast rohkem. See tähendab, et Eestis kallines ühe lisandväärtuse ühiku tootmine varasemast kiiremas tempos. Tööjõutulu osakaal loodud lisandväärtuses kasvas ja kapitalitulu osakaal kahanes. Siiski oli lõhe palgakasvu ja tootlikkuse kasvu vahel väiksem kui 2015.–2016. aastal. Väliskonkurentsile kõige rohkem avatud tegevusalal ehk töötlevas tööstuses oli palgakasv tootlikkuse kasvuga heas kooskõlas. Teistes Euroopa piirkondades kallines tootmine töötlevas tööstuses samal ajal rohkem kui Eestis. Seega töötleva tööstuse konkurentsipositsioon 2018. aastal ei halvenenud.

Palgakasv 2018. aasta teisel poolel kiirenes, kõige rohkem avalikus sektoris: hariduses ja tervishoius. Aasta viimases kvartalis kiirenes palgatõus aga ka ehituses ja tööstussektoris. Tõenäoliselt oleks palgakasv kujunenud 2018. aastal kiiremaks, kui poleks toimunud tulumaksureformi, mis suurendas märgatavalt mediaanist väiksemat palka teenivate töötajate netopalka. Samuti pidurdas palgakasvu erasektoris töötajate värbamine välismaalt, mis muutis kohaliku tööjõu nappuse töötajate värbamisel ettevõtete jaoks vähem siduvaks piiranguks.

Tööhõive kasvu kohta andsid Eesti püsielanike küsitlusele tugineva tööjõu-uuringu hinnang ja ettevõtete andmetele tuginevad hinnangud erisugust infot. Tööjõu-uuringu järgi hõive kasv 2018. aasta teisel poolel pidurdus ja sealjuures kahanes täistööajaga töötajate arv. Ettevõtete andmed näitavad aga pigem tööhõive kasvu kiirenemist. Erinevus viitab sellele, et hõive kasvas tänu välismaisele tööjõule, samal ajal aga oli püsielanikkonna tööhõive määr juba sedavõrd kõrge ja töötuse määr nii madal, et edasine kasvuruum on väga piiratud.

Kõrgkonjunkturi seisule tööturul viitasid ka tööturul liikumise andmed. Nii ettevõtete kui ka elanike küsitluse järgi oli töökohavahetuste sagedus ajaloolise keskmisega võrreldes suur. Tööjõu-uuringu andmed näitasid ka seda, et tõenäosus liikuda mitteaktiivsusest hõivesse on kasvanud, ning tõenäosus olla pikaajaline töötu on kahanenud.

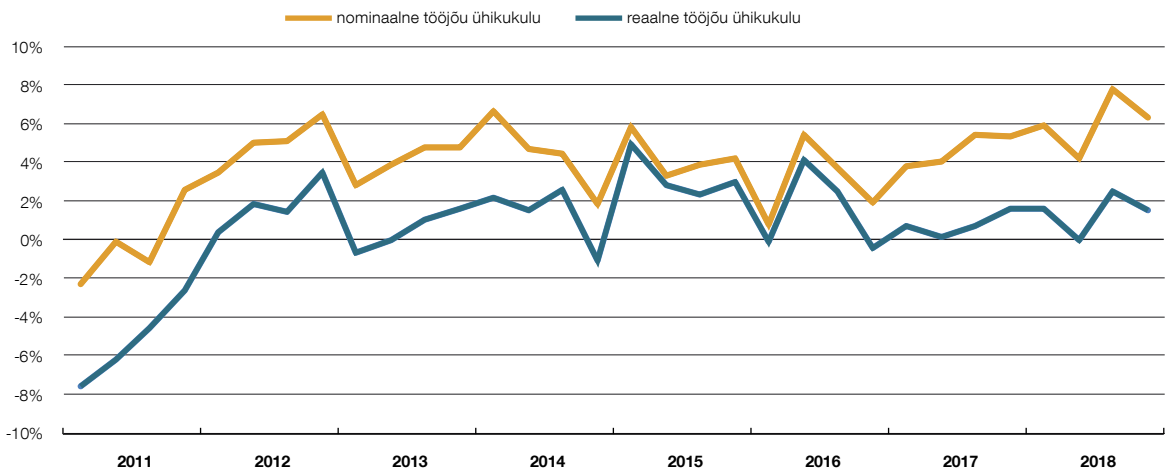
Ettevaates on tõenäoline, et aeglustuv majanduskasv nii Euroopas kui ka kogu maailmas hakkab tulevikus järjest rohkem mõjutama Eesti majandust. Tööjõunõudluse kasvu pidurdumisele viitab mitu näitajat: vabade töökohtade arv 2018. aasta teisel poolel enam ei suurenenud, ettevõtete hõiveootused on muutunud pessimistlikumaks ja vähenenud on ka nende ettevõtete osakaal, kes peavad tööjõudu peamiseks tootmise laiendamise takistuseks.

TÖÖJÕU HIND JA TOOTLIKKUS

Töõjõu ühikukulu

2018. aasta teisel poolel kasvas Eesti majandus Euroopa Liidu majandusaktiivsuse aeglustumisest hoolimata kiiremini, kui varem prognoositi. SKP suurenes poolaasta keskmisena 4,1% ja tegevusalade kaupa vaadelduna oli kasv laiapõhjaline. Suure majandusaktiivsuse mõjul oli ka tööjõunõudlus prognoositust suurem ja seetõttu kiirenes ka tööjõu ühikukulu kasv (vt joonis 1). Aeglustumisprognoosi aluseks on nõrgem välisnõudlus Eesti ettevõtete eksporditavate toodete järele ja teiselt poolt see, et tööjõupiirang vähendab võimalust tootmist suurendada.

Joonis 1. Töõjõu ühikukulu aastakasv

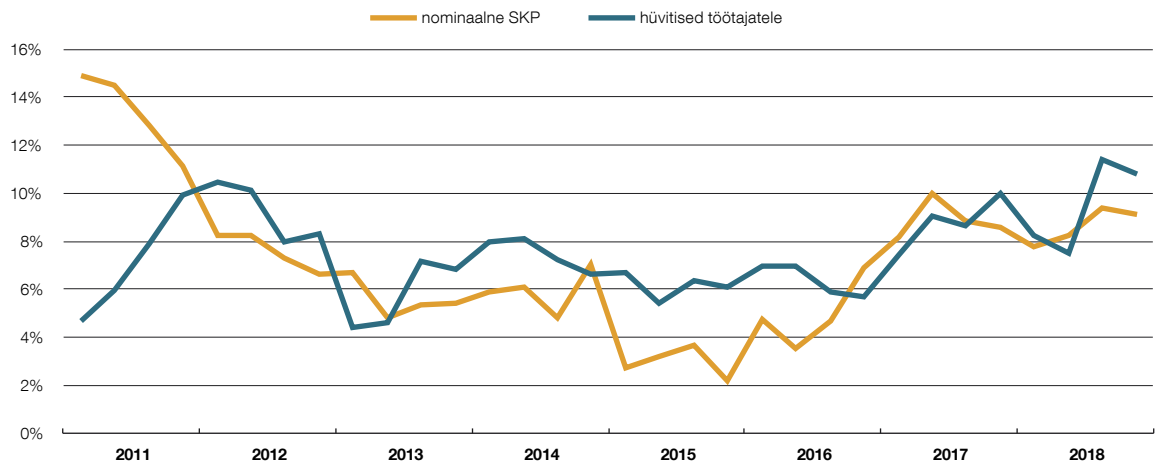

Allikas: statistikaamet.

Reaalne tööjõu ühikukulu näitab töötajatele makstava hüvitise osakaalu SKPs ehk seda, kui suure osa majanduses teenitud tulust saab endale tööjõud. Ülejäänud osa lisandväärtusest moodustab kapitali osa: kasum ja põhivara kulum. Tööjõutulu osakaalu kasv ongi ligikaudu võrdne reaalse tööjõu ühikukulu kasvuga. Tööjõu ühikukulu on Eestis järjepidevalt suurenenud alates 2012. aastast, mis tähendab, et kapitali osa loodud lisandväärtuses on kahanevad. Tööjõu ühikukulu kasvab, kui lisandväärtuse loomine muutub vähem kapitalirikkaks, näiteks kui teenindussektori osakaal majanduses suureneb või kui kapitali hulk ühe töötaja kohta ajas väheneb. Kui kapitali hulk ei vähene, siis tähendab suurem tööjõu ühikukulu väiksemat keskmist kasumlikkust. Kasumlikkuse määra võib alandada näiteks see, et investorid peavad Eestit vähem riskantseks asukohariigiks, aga ka soodne intressikeskkond. Mõlemad muutused soosivad väiksema oodatava tulususega äriprojekte, mille elluviimisesse poleks varem tõenäoliselt investeeritud.

Lisaks investeerimiskeskonnale võib tööjõu ühikukulu lühiajaliselt mõjutada tööjõupakkumise piirang, sest vaba tööjõu vähesus kiirendab palgakasvu. Kui vaatame tööjõu ühikukulu komponentide muutuseid ajas, näeme, et tööjõu ühikukulu kasvu kiirenemise taga 2018. aasta teisel poolel oli palgafondi kasvu hüppeline kiirenemine (vt joonis 2). Tõenäoliselt oli tööjõukulu kasvu kiirenemine 2018. aasta jooksul tegelikult ühtlasema trendiga, sest nii kolmanda kvartali kiirenemist kui ka teise kvartali aeglast palgafondi kasvu saab osaliselt selgitada tulumaksureformi mõjuga. See pani inimesi oma palka ja puhkusetasusid kuude

Joonis 2. Palgafondi ja majanduse aastane nominaalkasv

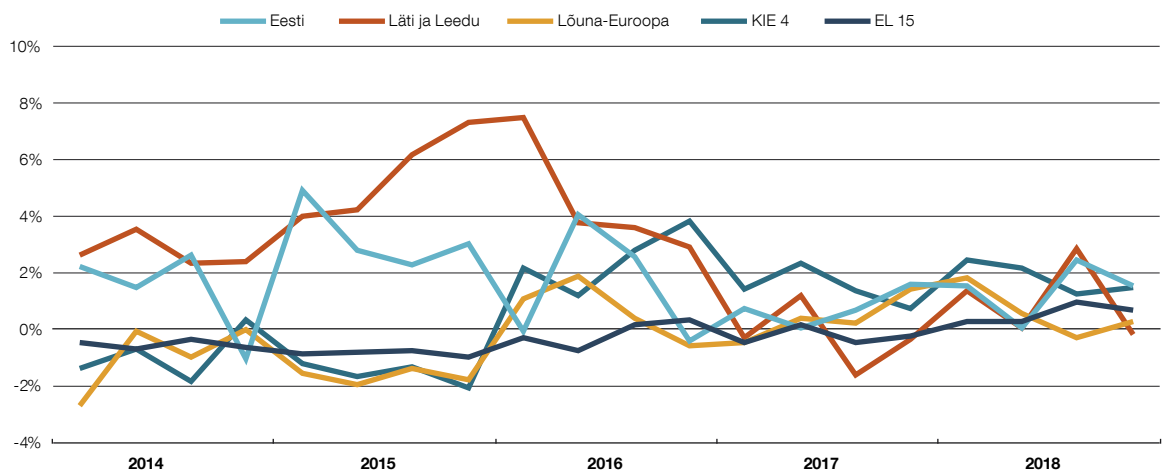

Allikas: statistikaamet.

arvestuses ühtlasemalt välja võtma, et vältida tulumaksuvaba miinimumi kõikumist. Teises kvartalis võeti välja vähem puhkusetasusid kui varem ja kolmandas kvartalis palgaväljamakse seega suurenes.

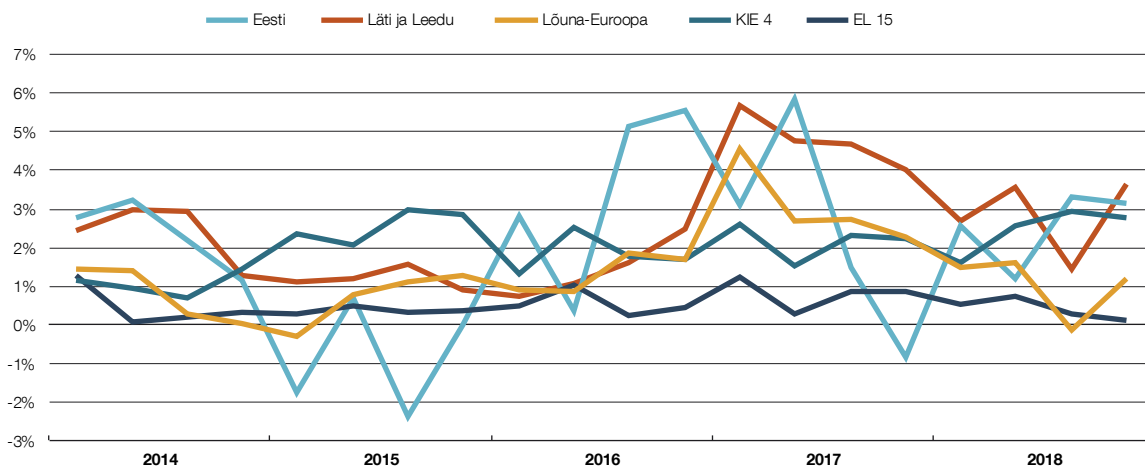
Kui reaalne tööjõu ühikukulu kasvab ja kapitalitulu osakaal kahaneb SKPs rohkem kui teistes sarnastes riikides, siis see võib ohustada riigi suhtelist atraktiivsust tootmise asukohana. 2014.–2015. aastal suurenes reaalne tööjõu ühikukulu Balti riikides märksa kiiremini kui mujal Euroopas, kuid alates majandusaktiivsuse elavnemisest Euroopas 2016. aasta teisel poolel on erinevused vähenenud. 2018. aastal kasvas tööjõu ühikukulu kolmes Balti riigis üsna samas tempos (vt joonis 3). Aasta teisel poolel kiirenes Euroopa Liidu 15 vana liikmesriigi tööjõu ühikukulu kasv suuresti Saksamaa mõjul. Vanades liikmesriikides kiirenes tööjõu ühikukulu kasv tsüklilist tingituna – autotööstuse probleemid pidurdasid tootlikkuse kasvu (vt joonis 4), kuid palgakasv jätkus kollektiivsete kokkulepete mõjul endises tempos.

Joonis 3. Reaalne tööjõu ühikukulu, aastakasv

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

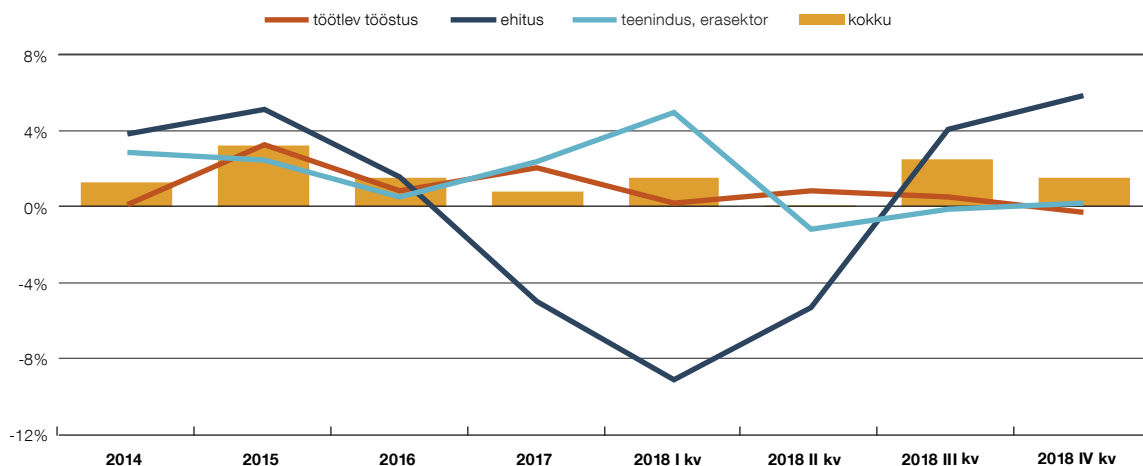
Joonis 4. Reaalne töäjõu tootlikkus, aastakasv

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Töäjõu ühikukulu muutused olid Eestis eri tegevusaladel eri suurusega. Ehitussektoris asendus töäjõu ühikukulu 2018. aasta esimese poole kahanemine hoogsa kasvuga (vt joonis 5). Selle taga oli töäjõukulu kasvu kiirenemine, seda nii hõive kui ka palgakasvu hoo- gustumise mõjul. Tõenäoliselt aitasid ehitussektori palgasurvet varem leevendada kolman- datest riikidest pärit lühiajalised töötajad. Lühiajalise töötamise reeglite – lubatud töötamis- periood ja palganõue – kehtestamise tõttu võis muutuda hõive ja palga hooajaline kõiku- mine aasta sees. See omakorda võib osaliselt selgitada palgakasvu kiirenemist viimases kvartalis. Nimelt võib Eestis lühiajaliselt töötada 15 kuu pikkuse perioodi jooksul 12 kuud. See tähendab, et lühiajalised töötajad tõenäoliselt lahkuvad töölt madalhooajal. Ehituse palgakasvu mõjutab samal ajal nõue, et lühiajalistele töötajatele tuleb maksta vähemalt eelmise aasta keskmist palka. Selle nõude mõjul kandub minevikus toimunud palgakasv jooksvasse palka üle lühiajalist välistöäjõudu värbaval tegevusalal.

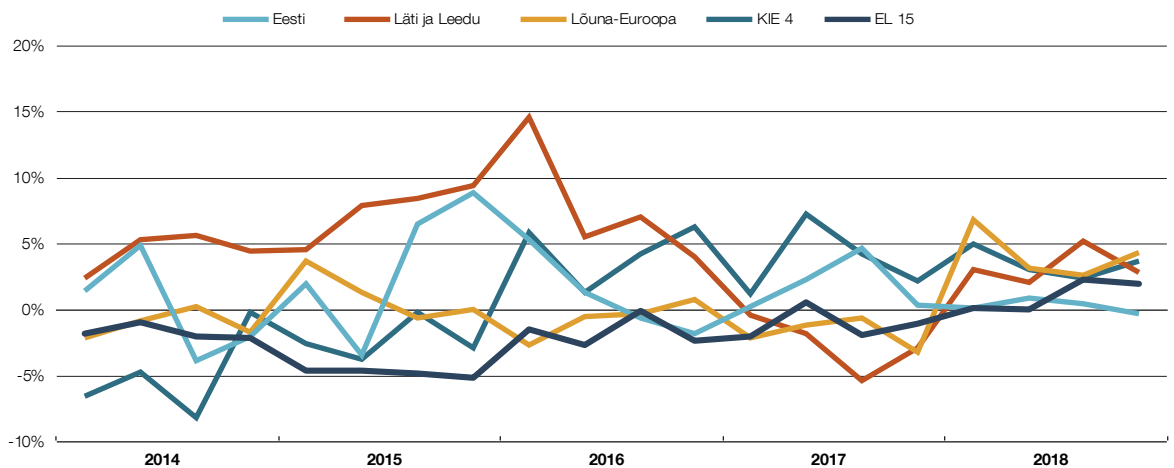
Joonis 5. Reaalse töäjõu ühikukulu aastakasv tegevusala järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Rahvusvaheline konkurentsivõime on oluline peamiselt eksportivas sektoris. Töötlevas tööstuses kui suurima ekspordi osakaaluga tegevusalal on tööjõukulu osakaal lisandväärtuses alates 2017. aastast suurenenud vaid napilt. Selle kasvumäär jäi 2018. aastal alla nii Läti-Leedu keskmisele näitajale kui ka Euroopa Liidu vanade liikmesriikide omale (vt joonis 6).

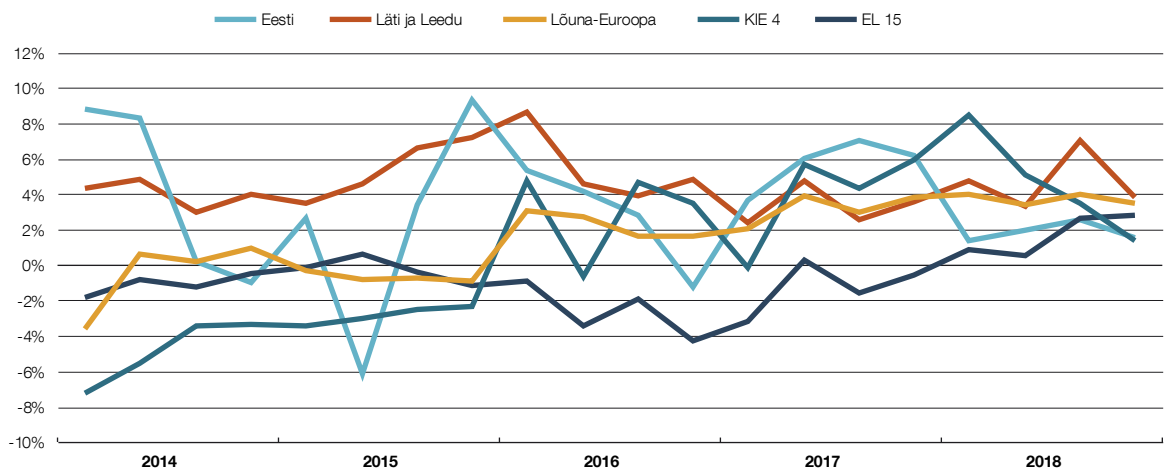
Joonis 6. Reaalne tööjõu ühikukulu töötlevas tööstuses, aastakasv

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Rahvusvahelise hinnakonkurentsivõime indikaatorina kasutatakse sageli nominaalse tööjõu ühikukulu kasvu. See näitab, kui palju suurenes tööjõukulu, mida on vaja majanduses ühe lisandväärtuse ühiku loomiseks. Kuna tööjõukulu moodustab tootmiskuludest üldiselt märkimisväärse osa, tekitab selle suurenemine survet tõsta toodangu hinda. Kui ühes riigis suureneb nominaalne tööjõu ühikukulu kiiremini kui selle konkurentriikides, siis vähendab see riigi hinnakonkurentsivõimet. Eesti nominaalse tööjõu ühikukulu kasv 2018. aastal kiirenes, kuid peamiselt teenindussektori ja ehitussektori mõjul. Töötlevas tööstuses, kus see näitaja on eriti oluline ekspordi suure osakaalu tõttu, nominaalse tööjõu ühikukulu kasv hoopis aeglustus. Samal ajal on hinnasurve hoogustunud enamikus Euroopa piirkondades (vt joonis 7). Kuna konkurentsivõime seisukohast on oluline suhteline hinnatase, siis väiksem kasvumäär erinevus võrreldes teiste Euroopa Liidu piirkondadega on Eesti eksportiva sektori jaoks hea muutus.

Joonis 7. Nominaalne tööjõu ühikukulu töötlevas tööstuses, aastakasv eurodes

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

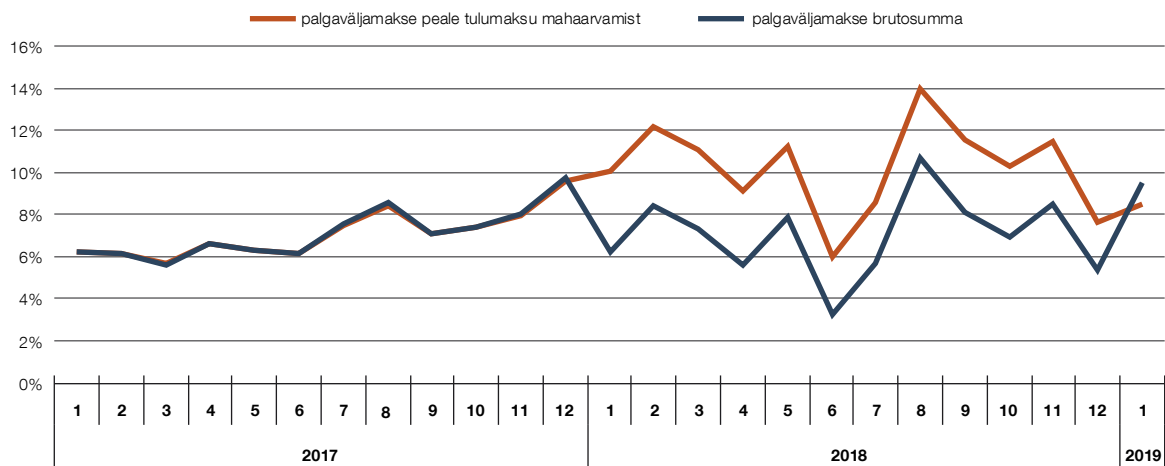
Keskmine palk

2018. aasta teisel poolel kiirenes palgakasvu tempo aasta esimese poole 7%lt 8,2%ni; sealjuures ulatus palgakasv kolmandas kvartalis 7,9%ni ja neljandas 8,9%ni. Statistikaameti andmetel suurenes neljandas kvartalis põhipalk ilma ebaregulaarsete preemiatega ja lisatasudeta 6,5%, seega suure panuse palgakasvu andsid paindlikud palgakomponendid. Koos ettevõtete hõiveootuste kahanemise ja majanduskasvu aeglustumisega võib see ettevaates tähendada, et nõnda kiire palgakasv jääb ajutiseks.

Palgakasvu mõjutas 2018. aastal tulumaksureform, mis vähendas kuni keskmist palka teenivate töötajate maksukoormust ja seega kiirendas netopalka kasvu brutopalka omaga võrreldes. Alates 2018. aastast ei avalda statistikaamet palgauuringu põhjal netopalka kasvu, kuna ettevõtte tasandi andmete järgi pole seda võimalik arvutada. Kui kõik palgasaajad oleksid oma igakuise maksuvaba miinimumi täiel määral ära kasutanud, siis maksuja tolliameti palgajaotuse andmete põhjal oleks keskmine deklareeritud palgaväljamakse netosumma kasvanud ligikaudu 3,3 protsendipunkti kiiremini kui brutosumma (vt joonis 8). Sealjuures kiirendas maksuvaba miinimumi tõus miinimumipalga puhul netopalka kasvu pea 15 protsendipunkti võrra. Maksureform andis tööandjatele tõenäoliselt võimaluse brutopalka tõstmist tagasi hoida, viidates sellele, et kättesaadav palk suureneb nuginii. Seega oleks palgakasv ilma maksureformita olnud tõenäoliselt kiirem. Lisaks sellele mõjutas maksureform palkade arengut aasta kestel, pidurdades palgakasvu teises ja kiirendades kolmandas kvartalis. Väljamakse suurusest sõltuv maksuvaba miinimum motiveeris töötasu välja võtma võimalikult sujuvalt, ning seepärast vähenes teises kvartalis suvepuhkuse tasu ette välja võtmine ning väljamaksete arv ja suurus kolmandas kvartalis kasvas.

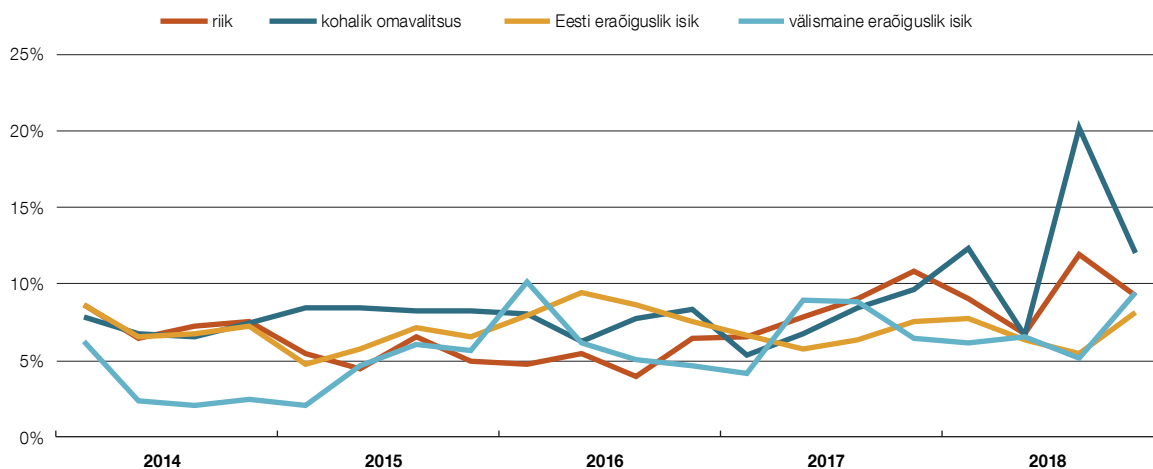
Põhiliselt vedas palgakasvu kiirenemist 2018. aastal avalik sektor (vt joonis 9): tervishoius ja hariduses palgakasv hoogustus. Tõenäoliselt kiirenes palgakasv ilma erakorraliste tegurite mõjuta ka avalikus halduses, kuna 2017. aasta teisel poolel suurendasid selle sektori palka haldusreformi raames välja makstud hüvitised ja Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise lõppemisega seotud väljamaksed. Aasta viimases kvartalis kiirenes ka erasektori palgakasv üsna jõuliselt.

Joonis 8. Keskmise bruto- ja netopalgaväljamakse aastakasv

Allikad: maksu- ja tolliamet, Eesti Panga arvutused.

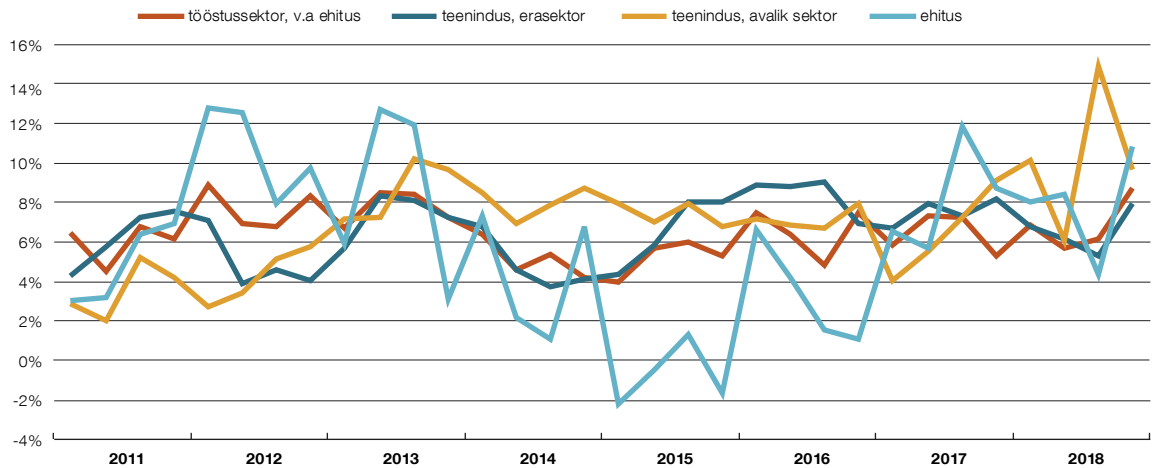
Joonis 9. Keskmise brutokuupalga aastakasv tööandja omaniku järgi

Allikas: statistikaamet.

Tegevusaladest on palgakasv alates 2017. aastast märkimisväärselt kiirenenud ehituses (vt joonis 10), sest ehitusaktiivsuse elavnemine suurendas sektori ettevõtete vajadust tööjõu järele. Politsei- ja piirivalveameti andmete järgi suurenes 2018. aastal märkimisväärselt kolmandatest riikidest pärit töötajate lühiajalise töötamise registreerimine, mis ulatus pea 22 000ni. Tegevusalade jaotus näitab, et ehitussektorisse tuli tööle kolmandik lühiajaliseks tööks registreeritud töötajatest. Seega leevendas välistööjõu kaasamine tööjõupuudust ja seeläbi palgasurvet ehituses üsna palju. 2017. aasta jooksul ja veel 2018. aasta esimesel poolelgi tunnetatud tööjõupuuduse suurenemine ehitussektoris kasvas, kuid 2018. aasta teisel poolel see kasv pidurdus ja 2019. aasta alguses hakkas see kahanema. Samal ajal vähenes ka tööandjate optimism hõive edasise kasvu suhtes, mis viitab palgasurve vähenemisele 2019. aastal.

Joonis 10. Keskmise brutokuupalga aastakasv tegevusala järgi, aastakasv

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Palgakasvu kiirenemine tööstussektoris 2018. aasta teisel poolel peegeldab peamiselt töötleva tööstuse palgakasvu, mis kiirenes neljandas kvartalis 9%ni. Tugevama välisnõudluse mõjul suurenes töötlevas tööstuses 2016. aasta teisel poolel nõudlus tööjõu järele, kuid hoolimata jõudsast vakantside ja seejärel hõive kasvust püsis palgakasv töötlevas tööstuses kuni eelmise aasta viimase kvartalini allpool majanduse keskmist. Nii nagu ehitussektoris leevendas ka töötlevas tööstuses palgasurvet välistööjõu värbamine. Kuigi palgakasv kiirenes järsult, oli tööjõu ühikukulu kasv töötlevas tööstuses 2018. aasta teisel poolel vaoshoitud, kuna samal ajal suurenes ka tööjõu tootlikkus.

Kõige kõrgem oli keskmise palga tase 2018. aastal info ja side tegevusalal (166% riigi keskmisest, 2172 eurot) ning finants- ja kindlustustegevuses (164% riigi keskmisest, 2154 eurot). Kõige madalam oli see aga majutuses ja toitlustuses: 65% riigi keskmisest. Osaliselt põhjustab neid suuri erinevusi tegevusalade vahel erinev ametialade struktuur ja töötajate haridustaseme jaotus. Suhteline palk suurenes 2018. aasta jooksul kõige rohkem hariduses, kus see suurenes 88%lt 93%ni riigi keskmisest. Munitsipaalõppehariduskoolide õpetajate palk kitsamalt ulatus sealjuures 2018. aasta kuude keskmisena haridusministeeriumi palgaanalüüsi andmete kohaselt 106%ni Eesti keskmisest palgast. Kuigi tavaliselt teenib kõrgharidusega töötaja Eesti tööturul mediaanist kõrgemat palka, siis osa kõrgharidusega töötajatest ei leia oma haridusele vastavat tööd. Järgnevas taustinfos uuritakse, kui laialtlevik on Eestis kõrgharidusega töötajate halb sobitumine töökohtadega.

Taustinfo 1. Kõrgharidusega töötajate oskuste alarakendus tööturul

Tööturu toimimist saab pidada seda tõhusamaks, mida paremini töötajad töökohtadega sobituvad. Üheks sobitumise moodsuks võib pidada nende töötajate osakaalu, kelle haridustase ei vasta tegelikele tööülesannetele. Kirjeldame selles taustinfos kitsamalt kõrgharidusega inimeste sobitumist Eestis asuvate töökohtadega. Kõrgharidusega inimeste puhul on suurem probleem üleharitus, samal ajal kui alaharitus on suhteliselt haruldane. Oma töökohta jaoks üleharitust nähakse probleemina, sest üle kvalifitseeritud töötajatel on tavaliselt oma haridustaset arvestades väiksem palk kui sama haridusega töötajatel, kes teevad oma oskustele vastavat tööd. Lisaks võivad üleharitud töötajad olla oma tööle vähem pühendunud, vähem produktiivsed ja oma

tööga vähem rahul. Teenitav palk ei pruugi siiski olla otseselt seotud haridustasemega, mida töö tegemine nõuab, ning palga kujunemisel mängib rolli näiteks ka tööjõupuudus ja oskused, mida ei omandata formaalses õppes. On loomulik, et mõned kõrgharidusega töötajad otsustavad madalamat haridustaset nõudva töö kasuks kõrgema palga pärast. Kui madalamat formaalset haridustaset nõudval töökohal on palgatase kõrgem, siis see võibki olla põhjus, miks kõrgharidusega töötajad otsustavad selle töökoha kasuks ning nende heaolu ei kannata madalamat haridustaset nõudval töökohal töötamise pärast. Kui riigis on suur hulk haritud töötajaid, kes töötavad positsioonidel, kus nad ei saa oma oskuseid täiel määral rakendada, ja seda keskmisest madalama palga eest, siis see tähendab, et ettevõtted ei kasuta töötajate võimeid täielikult ära. See pärsib riigi majanduslikku arengut.

Töötajate hariduse ja oskuste ning töökoha vajaduste kokkusobimist või -sobimatust on keeruline hinnata. 2011.–2012. aastal korraldatud PIAAC uuringu andmetel oli Eestis nende töötajate osakaal, kelle haridustase ületas nende tööks vajalikku haridustaset, teiste OECD riikidega võrreldes suur.¹ Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) analüüsi järgi on üleharitus Euroopas pigem kasvav probleem.² Kõrgharidusega inimeste töötamist madalamat haridustaset nõudval töökohal ning eraldi keskmisest madalama palga teenimist analüüsis PIAACi andmetel ka sotsiaalministeerium.³ Teavet hariduse ja tehtava töö vastavuse kohta Eestis saab ka regulaarselt korraldatavast tööjõu-uuringust, kus muu hulgas küsitakse vastajatelt, kas nende (põhitöökohal) tehtav töö ja nende haridustase on omavahel vastavuses või on selle töö jaoks vaja madalamat/kõrgemat haridustaset.

Tööjõu-uuringu andmetel töötas 2017. ja 2018. aastal keskmiselt 10% kõrgharidusega täistööajaga palgatöötajatest töökohal, mis eeldas nende hinnangul madalamat haridustaset. Madalamat haridust nõudval töökohal töötavatest kõrgharidusega töötajatest suurem osa ehk veidi üle 6% kõikidest kõrgharidusega töötajatest töötas töökohal, kus teeniti Eesti mediaanist madalamat palka (vt tabel T1.1). Risk teenida mediaanist madalamat palka on selgelt suurem just nende töötajate puhul, kes on oma töökoha jaoks üleharitud. Üleharitud töötajatest teenib mediaanist vähem 62%, ent nendest, kelle haridustase on töökohal nõutavaga vastavuses, teenib mediaanist vähem 22%.

Tabel T1.1. Kõrgharidusega ja täisajaga töötavate palgatöötajate palk ning hariduse vastavus tehtavale tööle 2017. ja 2018. aastal

	Tehtav töö ja haridustase on vastavuses	Tehtav töö eeldab kõrgemat haridustaset	Tehtav töö eeldab madalamat haridustaset	Kokku, vastavalt palgale
Palk on väiksem/võrdne Eesti mediaanpalgaga	19,6%	0,2%	6,3%	26,0%
Palk on suurem kui Eesti mediaanpalk	69,7%	0,5%	3,9%	74,0%
Kokku, vastavalt töö ja haridustaseme vastavusele	89,2%	0,6%	10,1%	100,0%

Allikad: statistikaamet, Eesti tööjõu-uuringu mikroandmebaas, Eesti Panga arvutused.

Neid kõrgharidusega töötajaid, kes töötasid töökohal, mis vastas nende haridustasemele, kuid kes teenisid Eesti mediaanist madalamat palka, oli möödunud paaril aastal umbes viiendik kõigist kõrgharidusega töötajatest (19,6%). Nendest peaaegu kolmandik töötas haridusvaldkonnas, kümnendik töötlevas tööstuses ja kümnendik avalikus halduses. Oma töö jaoks üleharitud ja Eesti mediaanist madalamat palka teeninud kõrgharidusega töötajatest töötas suurem osa kaubanduses ja töötlevas tööstuses.

Üleharitud ja madalalpalgaliste kõrgharidusega inimeste osakaal on püsinud viimasel kümnendil üsna stabiilsena. Seejuures on madalamat haridustaset eeldavatel töökohtadel töötamine kõrgharidusega naiste seas aastate jooksul pisut vähenenud ja meeste hulgas kasvanud. Paaril möödunud aastal oli selline töötajate oskuste alarakendus kõrgharidusega meeste ja naiste seas üsna võrdne (vt tabel T1.2).

1 Halapuu, V. (2015). Oskuste ja hariduse mittevastavuse mõõtmine Eestis PIAACi andmete baasil: PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 7. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

2 International Labour Organization (2014). [Skills mismatch in Europe](#).

3 Vt Anna Karolini [blogipostitust](#).

Tabel T1.2. Töenäosus, et kõrgharidusega täistööajaga palgatöötaja palk on väiksem või võrdne Eesti mediaanpalgaga ja ametikoht eeldab madalamat haridustaset (2017.–2018. aasta keskmine)

Sugu	Mehed	5,9%
	Naised	6,5%
Rahvus	Eestlased	4,3%
	Muud rahvused	11,9%
Vanuserühm	25–49	4,6%
	50–74	10,5%
Piirkond	Põhja-Eesti	5,8%
	Kesk-Eesti	6,7%
	Kirde-Eesti	1,5%
	Lääne-Eesti	9,7%
	Lõuna-Eesti	4,6%

Allikad: statistikaamet, Eesti tööjõu-uuringu mikroandmebaas, Eesti Panga arvutused.

Eesti keskmisest pea kaks korda suurem töenäosus töötada oma haridustasemest madalamal ametikohal ja teenida mediaanist madalamat palka on aga vanemaealistel ja muust rahvusest kõrgharidusega töötajatel, samuti Kirde- ja Lääne-Eestis elavatel kõrgharidusega töötajatel. Hinnates kõrgharidusega palgatöötaja töenäosust olla oma töökoha jaoks üleharitud ja teenida mediaanist väiksemat palka *probit*-mudeliga, kus selgitavateks tunnusteks on tabeli T1.2 muutujad ja pensioniealisus, selgub, et kõige tugevamalt eristub eestlaste ja mitte-eestlaste töenäosus kuuluda üleharitud madalapalgaliste hulka – muude rahvuste esindajad kuuluvad sellesse gruppi eestlastega võrreldes 10% suurema töenäosusega. Samuti suureneb töenäosus olla oma töökoha jaoks üleharitud ja teenida mediaanist väiksemat palka märkimisväärselt pensioniealistel – pensioniealised on teistega võrreldes 6,8% suurema töenäosusega üleharitud ja madalapalgalised.

Vanemaealised kõrgharidusega töötajad on oma hariduse saanud tavaliselt aastakümneid tagasi ning toona omandatud oskused ei pruugi olla vastavuses praeguste vajadustega. Tehnoloogia kiire arengu tõttu on töenäoline, et näiteks aastakümneid tagasi omandatud tehnikaalne kõrgharidus on tänapäevaks rohkem vananenud kui muu kõrgharidus. Eestis töötab suhteliselt suur osa kõrgharidusega inimestest avalikus sektoris, mis eeldab eesti keele oskust. Seega võib seda, miks muust rahvusest kõrgharidusega inimestel on keerulisem leida haridustasemele vastavat tööd, selgitada ka keelebarjäär.

Tehnoloogia kiire areng ja muutuv majandus suurendab riski, et nooruspõlves omandatud oskused ja teadmised aeguvad. Töökohad, milleks aastakümneid tagasi kõrgkoolides noori ette valmistati, võivad muutuda või koguni kaduda. Selliste muutuste mõjul madalamat kvalifikatsiooni nõudval töökohal töötavate ja seetõttu väiksemat palka teenivate inimeste parimaks võimaluks saavutada tööturul soodsam positsioon on täiend- ja ümberõpe.

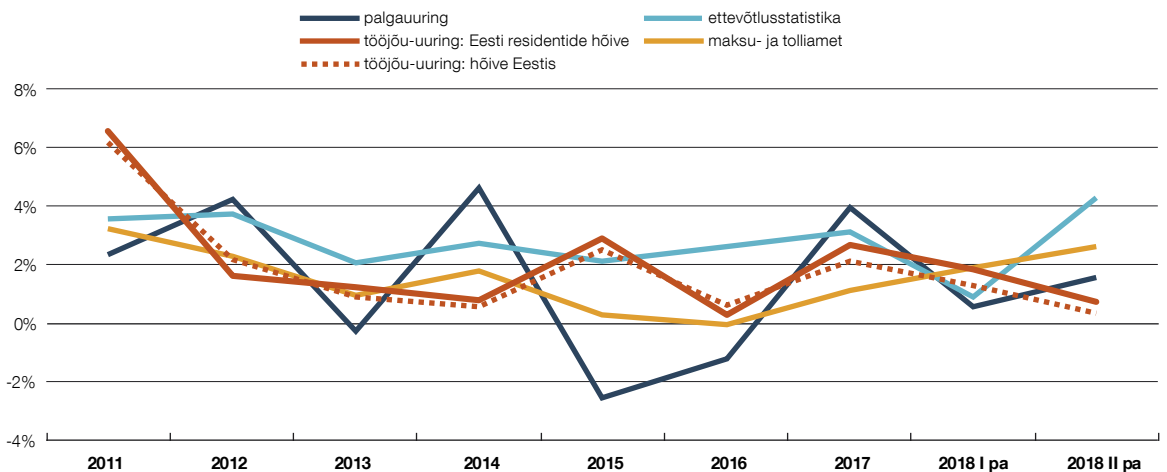
TÖÖJÕUNÕUDLUS JA -PAKKUMINE

Tasakaal tööjõunõudluse ja -pakkumise vahel oli möödunud aasta lõpus endiselt nõudluse suunas kaldu. Sellele viitavad nii kiiresti kasvanud palgad, pikaajalist kasvupotentsiaali ületav majanduskasv kui ka väga madalale langenud tööpuuduse määr. Tööjõupuudust on leevendanud välistööjõu värbamine, ilma milleta oleks palgasurve majanduses kujunenud veelgi suuremaks. Vabade töökohtade arv püsis suur, kuid selle kasv peatus. Koos ettevõtete kahanenud hõiveootusega viitab see, et tööjõunõudlus ei kasva edaspidi endise kiirusega.

Hõive

Majanduskav küll kiirenes, ent andmeallikad on eri meelt selle suhtes, kas hõivatute arvu kasv teisel poolaastal samuti kiirenes. Tööjõu-uuringu andmetel aeglustus hõivatute arvu kasv Eestis asuvates ettevõtetes 2018. aasta teisel poolel märgatavalt. Hõivatute arv Eestis asuvates ettevõtetes suurenes 2018. aasta teisel poolel aasta võrdluses 0,7% ehk umbes 4850 töötaja võrra (vt joonis 11). Nagu ka 2017. aastal kasvas koguhõive ehk Eesti elanike hõive teisel poolaastal Eestis asuvate ettevõtete hõivest veidi aeglasemalt, 0,4% ehk 2400 töötaja võrra. Välismaal, eelkõige Soomes asuvates ettevõtetes töötavate Eesti residentide arv on vähenenud, ning kui nad Eestis tööle asuvad, ei muuda see Eesti elanike hõivet, ent kasvatab hõivatute arvu Eestis asuvates ettevõtetes.

Joonis 11. Hõive aastane muutus eri andmeallikate põhjal

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet.

Võrreldes maksu- ja tolliameti registriandmetega või ka ettevõtete küsitlusega on tööjõu-uuringu põhjal leitud hõive punkthinnangu usaldusvahemik üsna lai. See tuleneb sellest, et tööjõu-uuring on valikuuring ning see põhineb kvartalis küsitletud ligikaudu 4500 inimese vastustel. Laid usalduspiirid tähendavad, et hõive kasvu hinnang võib kõikuda statistilise vea tõttu, ja seepärast on oluline kõrnutada tööjõu-uuringu põhjal leitud hinnangut teiste andmeallikatega. Peale statistilise kõikumise ei hõlma tööjõu-uuringu hõive hinnang ka selliseid töötajaid, kes ei ole Eesti püsielanikud rahvastikuarvestuse mõttes ehk kes viibivad või kavatsevad viibida riigis vähem kui 12 kuud.

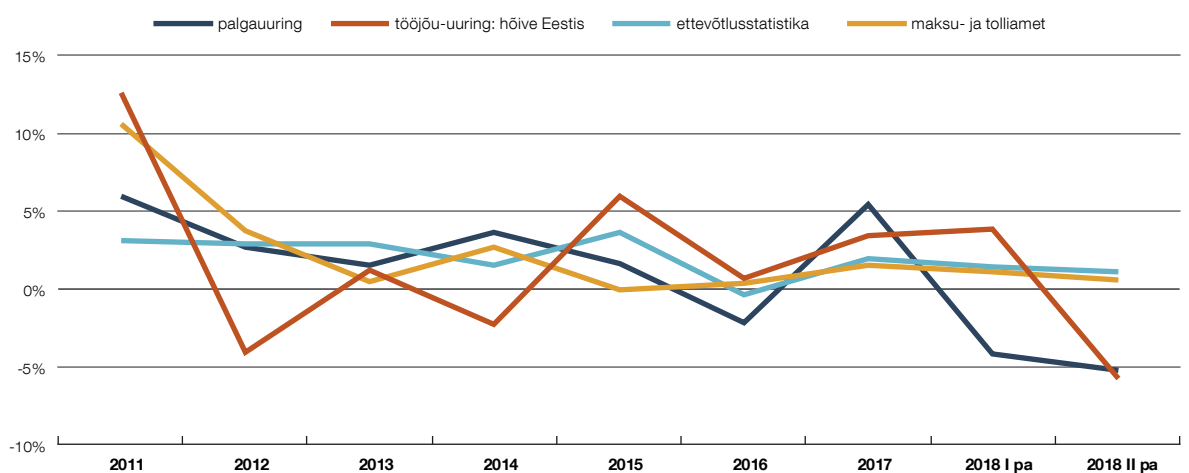
Teised andmeallikad, sealhulgas maksu- ja tolliameti registriandmed viitavad sellele, et hõivatute arvu kasv teisel poolaastal hoopis kiirenes – nagu ka majanduskasv (vt joonis 11). Erinevad hõive kasvu tulemused võivad oleneda sellest, kui hästi hõlmavad andmeallikad Eestis töötavat välistööjõudu. Politsei- ja piirivalveameti andmetel registreeriti Eestis 2018. aastal pea 22 000 lühiajalist töötajat, 93% neist Ukrainast, Venemaalt, Valgevenest ja Moldovast. Võrreldes 2017. aastaga registreeriti välistööjõudu üle 13 000 inimese võrra rohkem ja selle mõjul oleks hõive suurenenud maksimaalselt 2%. Tegelikult jääb selle mõju tõenäoliselt väiksemaks, kuna inimesi lisandub aasta kestel järk-järgult ja kõik nad ei pruugi Eestis töötada kogu aasta.

Maksu- ja tolliameti andmed on registriandmed, mis tähendab, et seal kajastuvad ametlikult Eestis töötavad palgatöötajad, kelle eest tööandjad makse maksvad. Nende hulgas on ka ajutiselt riigis töötavad välistöölised, juhul kui nad on maksustamise mõistes Eesti residentid. Maksuresident on isik, kes viibib aasta jooksul vähemalt kuus kuud Eestis, ja lühiajalist töötamist saab 15kuulise perioodi jooksul registreerida kuni 12 kuuks. Seega langeb enamik lühiajalistest töötajatest maksuresidendi kategooriasse. Maksu- ja tolliameti andmete järgi hakkas hõive kasv tänu erasektorile alates 2017. aastast kiirenema, mis langeb kokku ajutise töötamise registreerimise kasvuga. 2018. aasta teisel poolal ulatus hõive kasv maksu- ja tolliameti andmetele tuginedes 2,4%ni.

Ettevõtlusstatistika ja palgauuring põhinevad ettevõtete küsitlusel, mis hõlmab kõiki ettevõtete töötajaid. Peamine erinevus kahe allika vahel on see, et ettevõtlusstatistika hõlmab erasektori ettevõtteid, kuid palgauuring kõiki ettevõtteid ja asutusi. Arvestades, et hõive kasv tuli maksu- ja tolliameti andmete põhjal erasektorist, selgitab see kiiremat kasvumäära ettevõtlusstatistikas. Palgauuringu hõivenäitaja on aga taandatud täistööajale – selle uuringu järgi vähendab osaajaga töötamise kasv seega hõive kasvumäära.

Andmeallikate erinevused paistavad silma ka siis, kui analüüsida hõive muutust tegevusalade kaupa. Tööjõu-uuringu andmetel töötlevas tööstuses hõive kahanes (vt joonis 12) ja see selgitas suurt osa hõive kasvu aeglustumisest kogu majanduses. Nii maksu- ja tolliameti kui ka ettevõtlusstatistika andmed näitasid aga siiski väikest (0,5–1,2%) hõive kasvu töötlevas tööstuses, millesse võisid panustada lühiajaliselt Eestis töötavad välismaalased.

Joonis 12. Töötleva tööstuse hõive aastane muutus eri andmeallikate põhjal

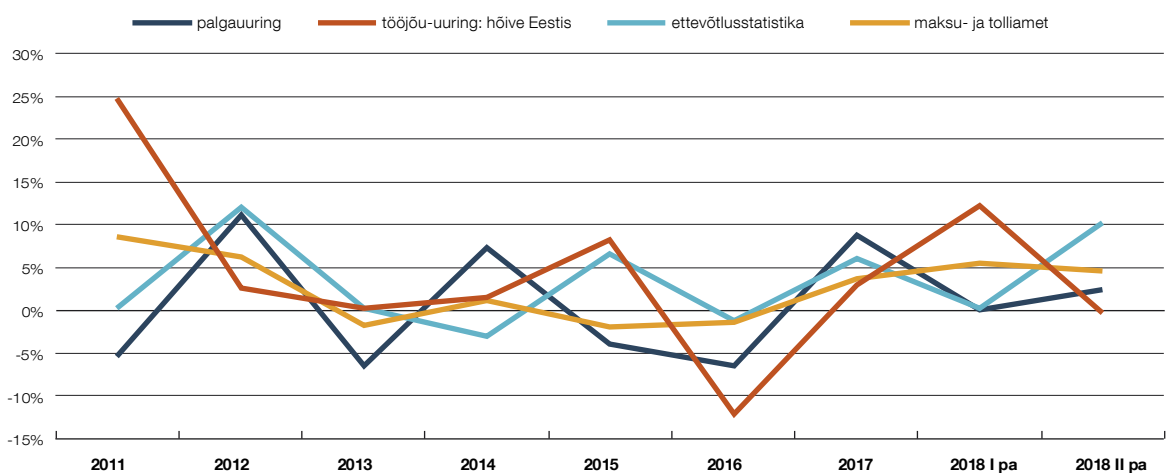

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet.

Palgauuringu järgi täistööajale taandatud hõive töötlevas tööstuses kahanes, mis võib omakorda viidata sellele, et osaaajaga töötajate osakaal suurenes.

Ehituses töötab ligikaudu 52 000 inimest ehk alla 10% hõivatutest, mis teeb hõive hinnangu tööjõu-uuringus kvartalite arvestuses üsna hüplikuks. Selle uuringu järgi hõive ehituses eelmise aasta teisel poolel kahanes, kuid kasvas aasta kokkuvõttes jõudsalt, 5% võrra (vt joonis 13). Ettevõtete andmetele tuginedes ulatus hõive kasv ehituses 2–5%ni. Sealjuures oli tegu aeglustumisega, v.a maksu- ja tolliameti andmete järgi, kus hõive kasv 2017. aastaga võrreldes veidi kiirenes.

Joonis 13. Hõive ehituses, aastane muutus eri andmeallikate põhjal

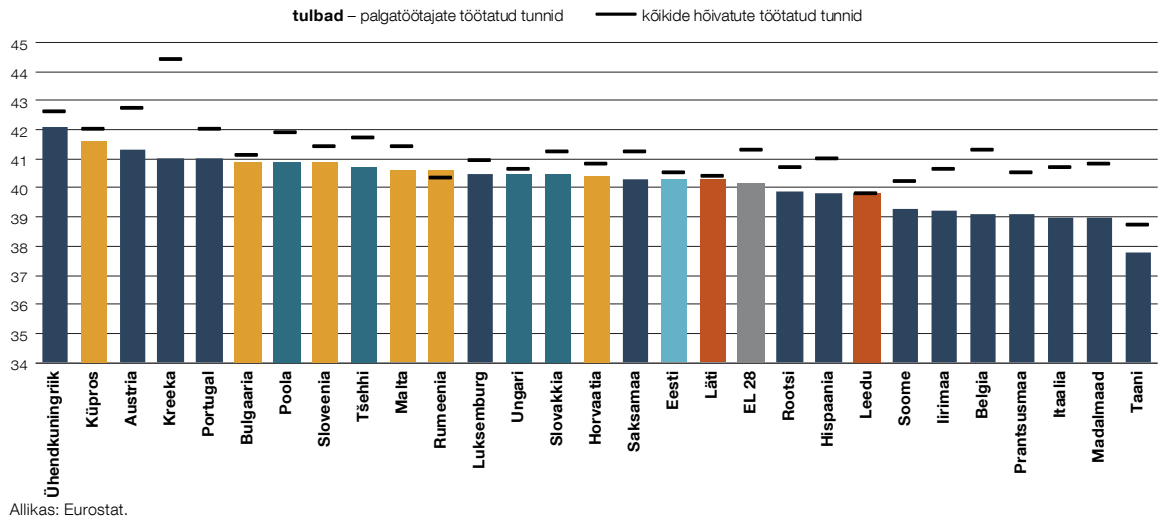

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet.

Nii nagu hõivatute arv on eri andmeallikate järgi eriilmeline ka hõivatute tööpanust mõõtva töötatud tundide arvu muutus. Tööjõu-uuringu andmetel vähenes töötatud tundide arv aasta võrdluses 3,0%. Kuna hõivatute arv samal ajal veidi kasvas, kahanes ühe hõivatatu töötatud tundide arv veelgi rohkem, 3,6%. Ettevõtete andmetele tuginedes töötundide arv töötaja kohta ei kahanenud: palgauuringu järgi töötasid töötajad keskmiselt sama palju tunde kui aasta varem ning ettevõtlusstatistika näitab isegi, et töötatud tundide arv suurenes 1,6% võrra. Samal ajal võivad ettevõtted suurema tõenäosusega avaldada tegelike töötundide asemel lepingujärgse tundide arvu, eriti kui ettevõttes makstakse kuupalka.

Eesti täiskohaga palgatöötaja töötas oma põhitöökohal 2017. aasta andmetel nädalas keskmiselt 40,3 tundi, mis on Euroopa Liidu keskmisest täiskohaga palgatöötajast mõni minut rohkem ja euroala keskmisega võrreldes ligi pool tundi kauem (vt joonis 14). Üldistades võib öelda, et Euroopa Liidu uutes liikmesriikides on palgatöötajate töönael tavaliselt veidi pikem kui EL 15 liikmesriikides. Vaadeldes aga kõigi hõivatute, sh iseendale tööd andvate ettevõtjate nädalas töötatud tunde, on tulemus veidi teistsugune. Eestis on iseenda tööandjaks umbes kümnendik kõigist hõivatutest, mis on Euroopa Liidu keskmisest väiksem näitaja, ning iseendale tööd andvate ettevõtjate töönaelala pikkus on vaid paar tundi pikem kui palgatöötajate oma. Üldiselt on täistööajaga töötavate ettevõtjate töönael pikem kui palgatöötajate oma, ning riikides, kus ettevõtjate osakaal hõivatute hulgas on suurem ja/või kus erinevus töötundides on eriti suur, on ka kõigi hõivatute nädalas töötatud tundide arv palgatöötajate omast märksa suurem.

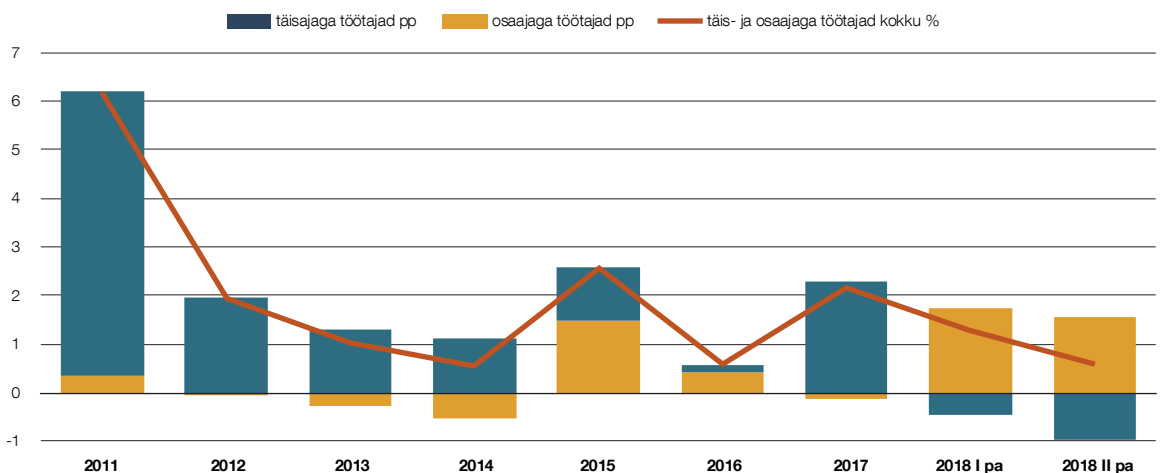
Joonis 14. Täisajajaga töötajate nädala keskmised töötunnid (2017)

Osaliselt aitab tööjõu-uuringu järgi 2017. aastaga võrreldes väiksemat töötatud tundide arvu selgitada see, et riigipühade ja lühendatud tööpäevade tõttu oli 2018. aasta teisel poolel töötunde vähem kui aasta varem. Riigipühade ja lühendatud tööpäevade langemine tavapärasesse töönaalasse selgitab ühe töötaja töötatud tundide 3,6% langusest umbes kolmandiku.

See, et tööjõu-uuringu järgi töötundide arv vähenes, samal ajal kui hõivatute arv siiski kasvas, on osalt selgitatav ka sellega, et hõivatute hulgas suurenes osaajaga töötajate hulk 14,4%. Täisajaga töötajate arv seejuures kahanes, nagu esimeselgi poolaastal (vt joonis 15). Ka palgauuringu andmetest on näha, et osaajaga töötamine on kasvanud. Osaajaga töötamine on suurenenud paljuski seetõttu, et hõivesses on lisandunud noori, kes töötavad õpingute kõrvalt osalise koormusega. Osalise koormusega töötajate osakaalu kasv selgitas 2018. aastal töötundide arvu kahanemisest töötaja kohta ligikaudu 1 protsendipunkti jagu. Üksikasjalikumalt käsitletakse töötundide muutust taustinfos 2.

Joonis 15. Hõivatute arvu aastane muutus tööaja järgi

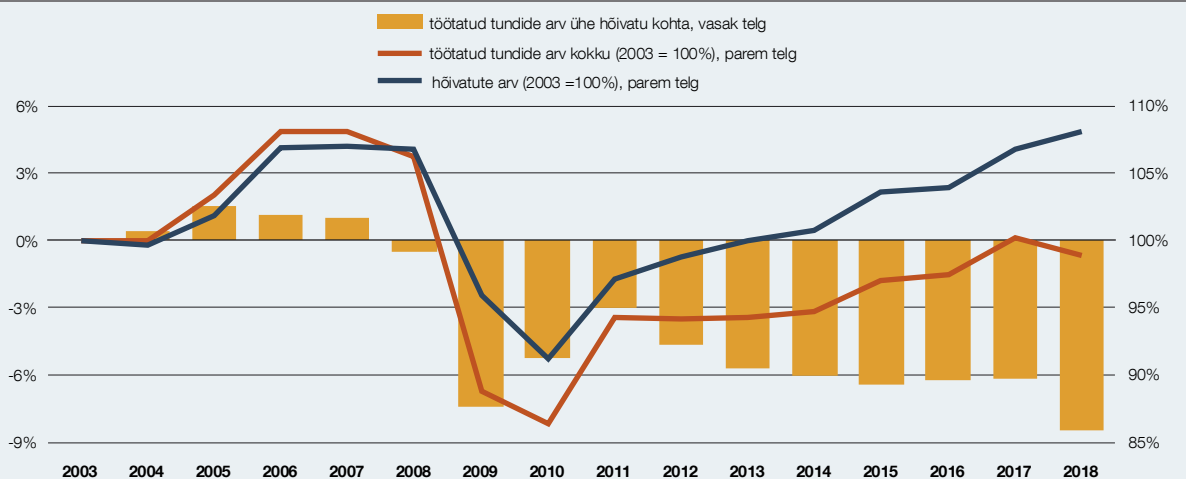
Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Hõive suurenemine tänu osaajaga töötajate arvu kasvule võib tähendada, et kõrge hõive määra ja vähese vaba tööjõu tingimustes on suudetud tööturul rakendada ka inimesi, kes mingil põhjusel ei suuda või soovi täiskoormusega töötada (nt tudengid või pensionärid). Eestis on osaajaga töötajate osakaal märksa väiksem kui Lääne-Euroopa riikides, kuid samal ajal on meil kõige vähem ka neid, kes töötavad osaajaga seetõttu, et täisajaga tööd pole saada. Osaajaga töötamist võib soodustada ka varasemast suurem maksuvaba tulu, mis võib anda tõuke tööturule tulla ka inimestele, kes täistööajaga töötada ei saa või ei soovi.

Taustinfo 2. Miks töötavad Eesti inimesed vähem kui varem?

Tööga hõivatud inimeste arv saavutas Eestis 2018. aastal viimase 15 aasta kõrgeima taseme, kuid samal ajal vähenes töötatud tundide arv 2003. aastaga võrreldes 1,3%. Teisisõnu lisandus selle ajaga hõivesse 48 400 inimest, kuid keskmiselt kahanes ühe hõivatu panus 168 töötunni võrra aastas (vt joonis T2.1). Selles taustinfos käsitleme võimalikke tegureid, mis aitavad selgitada töötundide arvu vähenemist töötaja kohta.

Joonis T2.1. Töötatud tunnid ja hõivatute arv

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

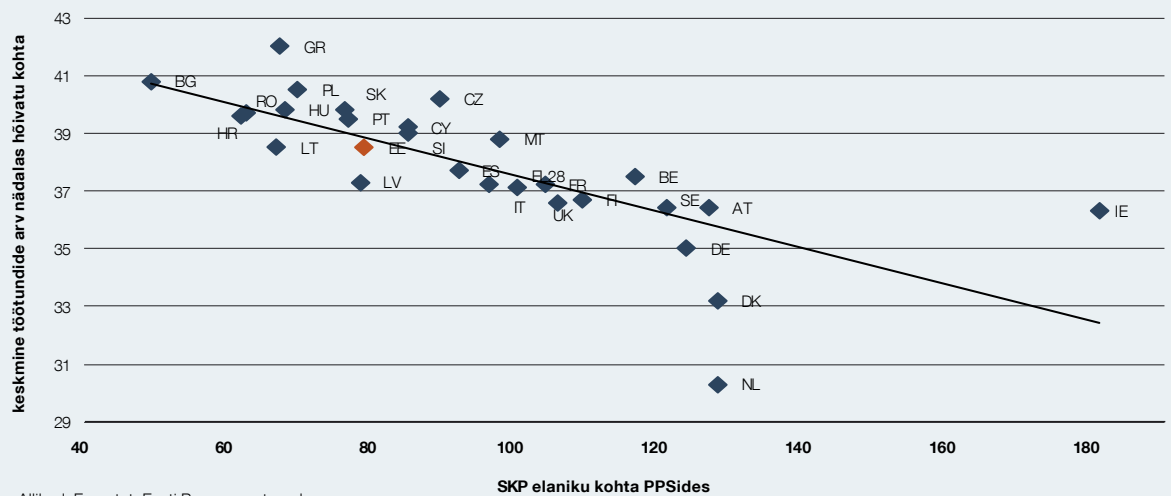
Töötundide arvu vähenemine töötaja kohta võib olla tingitud mitmest asjaolust. Esiteks suureneb töötundide arv tavaliselt siis, kui majanduses on head ajad, ja väheneb halbadel aegadel. Nii toimus Eestis suurim töötundide arvu kahanemine 2009. aastal, majanduslanguse ajal. Pigem ei lastud töötajaid siis töölt lahti, kuid vähenenud nõudlus toodangu järele sundis töötundide arvu kärpima (rakendati palgata sundpuhkust või osalise koormusega tööd). Majandustsükli mõju töötundide arvule oleks 2018. aastal pidanud olema positiivne, seega töötundide kahanemist see ei selgita.

Keskmi töötundide arvu hõivatu kohta võib mõjutada ka hõivatute vanus ja sugu. Eesti tööealiste ehk 15–74aastaste inimeste keskmine vanus on viimase 15 aastaga tõusnud ligi kahe aasta võrra ja üle 50aastaste osatähtsus on kasvanud ligi kaheksandiku võrra (34%lt 2003. aastal 38%ni 2018. aastal). Tööjõu-uuring näitabki, et kõrgemas vanuses töötundide arv keskmiselt kahaneb, kuid struktuurimuutus selgitab töötatud tundide arvu kahanemisest vaid väikest osa: 8,1 protsendipunkti 0,3 protsendipunkti. Seega on eelkõige kahanenud töötundide arv vanuserühmade sees.

Kolmandaks võivad inimesed palgataseme kerkides eelistada lühemat tööaega. Palgataseme tõusul on tööjõupakkumisele kahetine mõju. Ühelt poolt tasub töötamine kõrgema palga korral end rohkem ära ja inimene soovib asendada osa oma vabast

ajast töötamisega. Teiselt poolt aga tähendab kõrgem palk kogusissetuleku suurenemist ja rikkam inimene saab endale lubada rohkem vaba aega. Seda nimetatakse sissetulekuefektiks. Inimeste eelistus vähem töötada, kui nende jõukus kasvab, peegeldub ka töötundide keskmise arvu erinevuses riikide arvestuses. Goethe ülikooli uuringus⁴ võrreldi 80 riigi leibkondade uuringute mikroandmeid ja leiti, et töötundide arvu töötaja kohta vähendas nii suhteliselt kõrge palga teenimine oma koduriigis võrreldes keskmisega kui ka kõrge palgatasemega riigis elamine. Eestis ulatus keskmine töötundide arv töötaja kohta 2017. aastal 38 tunnini nädalas – see on hästi kooskõlas elatustaseme põhjal oodatavate tundide arvuga (vt joonis T2.2).

Joonis T2.2. Elatustase ja töötundide arv töötaja kohta

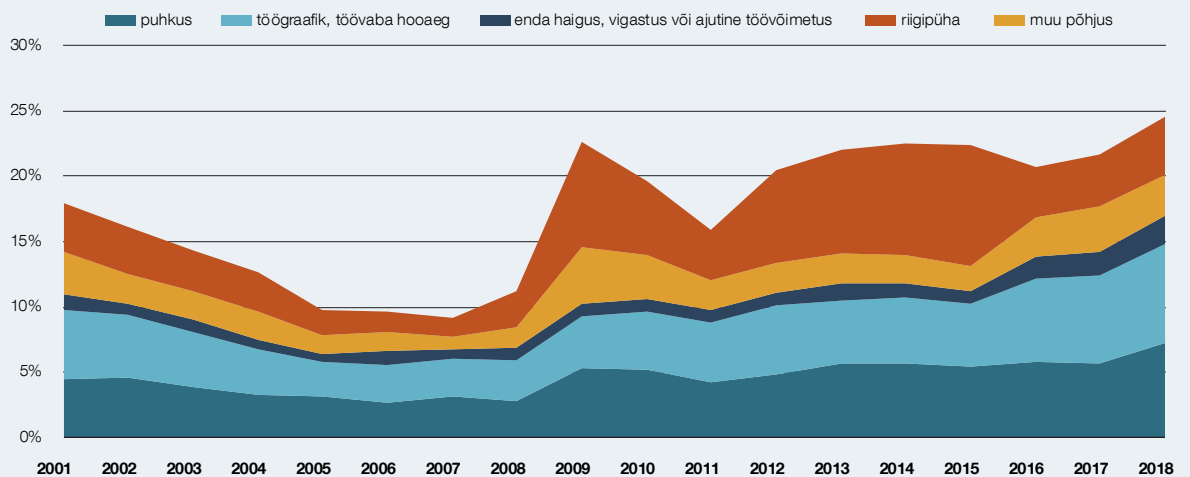
Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Peale inimeste eelistuste võivad keskmist töötundide arvu mõjutada ka institutsioonid, nagu töö- ja puhkeaja seadus, sotsiaaltoetuste süsteem ja maksusüsteem. Eestis toimus oluline muutus töö- ja puhkeaja eeskirjades 2009. aastal, kui jõustus töölepingu seadus. Kui varem oli inimesel õigus nelja viimase aasta eest välja teenitud põhipuhkusele, siis alates 2009. aastast aegub puhkuseõue ühe aasta jooksul alates selle väljateenimise kalendriaasta lõpust. Kuigi uute reeglite mõju on keeruline eraldada majanduskriisi omast, näitavad andmed, et töötundide arv töötaja kohta ei taastunud just kriisijärgsel perioodil.

Kui töötaja muutumist mõjutavad institutsioonid või kui inimesed ise eelistavad vähem tunde töötada, siis selle mõju võib avalduda erinevalt. Tööjõu-uuringu järgi selgub, et 2018. aastal oli tavapärase töönädal võrreldes 2003. aastaga 3,8% lühem ehk võrreldes tegelikult töötatud tundidega kahanes selle pikkus märksa vähem. 2018. aastal puudus uuringunädalal töölt või töötas tavapärasest vähem tervelt 24,5% hõivatutest, kuid 2003. aastal oli nende osakaal vaid 14%. Töölt puudumise või vähem töötamise peamised põhjused on puhkus, riigipüha, töögraafik või töövaba hooaeg ja töötaja haigus või vigastus. Joonis T2.3 näitab, et nii puhkuse kui ka töögraafiku tõttu töötas 2018. aastal võrreldes 2003. aastaga vähem 3,4% hõivatutest; haiguse või riigipühade tõttu või muudel põhjustel 1%. Töögraafiku mõju suurenemist ajas võib selgitada osaaajaga töötamise sagenemine. 2018. aastal suurenes eelneva aastaga võrreldes kõige rohkem puhkusel olijate osakaal, 1,6 protsendipunkti võrra. See võis tuleneda erakordselt soojust suvest.

⁴ Bick, A., Fuchs-Schündeln, N. ja D. Lagakos (2018). „How Do Hours Worked Vary with Income? Cross-Country Evidence and Implications“, *American Economic Review*, kd 108, nr 1, lk 170–199.

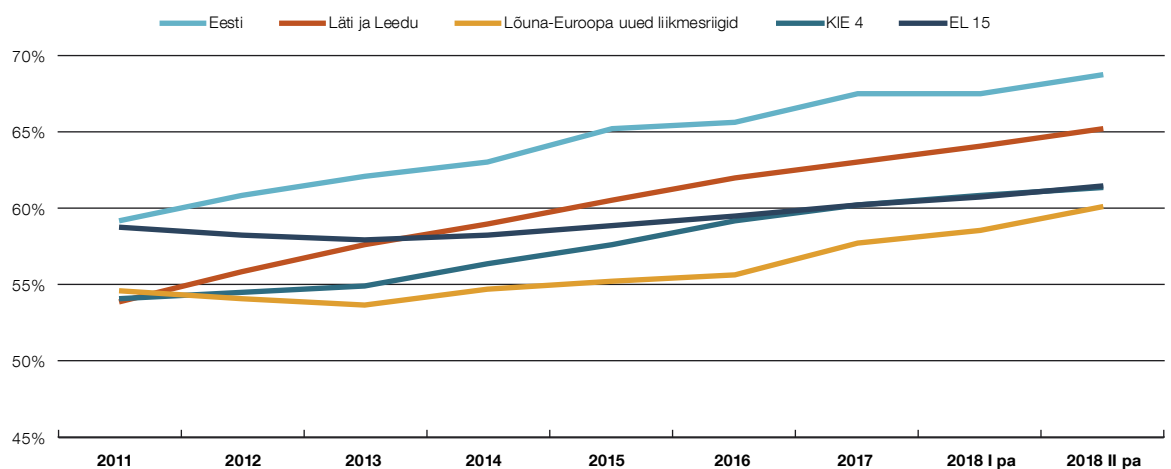
Joonis T2.3. Uuringunädalal töölt puudunud või tavalisest vähem töötanud inimesed põhjuse järgi, % hõivest

Allikad: Eesti tööjõu-uuringu mikroandmebaas, Eesti Panga arvutused.

Hõivatute osakaal ehk hõive määr tööealiste (15–74aastaste) elanike hulgas kasvas 2018. aasta teisel poolel aasta varasemaga võrreldes vähe: 0,4 protsendipunkti ehk 68,7%ni. Võrreldes 2017. aasta teise poolega 15–24aastaste noorte hõive määr langes ning kõige kiiremini suurenes hõivatute osakaal 50–74aastaste seas. Eesti hõive määr on juba mitu aastat olnud üks Euroopa Liidu kõrgemaid (vt joonis 16), jäädes veidi maha vaid Rootsist. See näitab, et vaba tööjõudu pole Eestis keskmiselt kuigi palju. Hõive määr on Eestiga sarnaselt kiiresti suurenenud ka Lätis ja Leedus ning viimastel aastatel uutes Lõuna-Euroopa liikmesriikides. Seevastu EL 15 liikmesriikides on hõivatute osakaal tööealiste elanike hulgas muutunud üsna vähe.

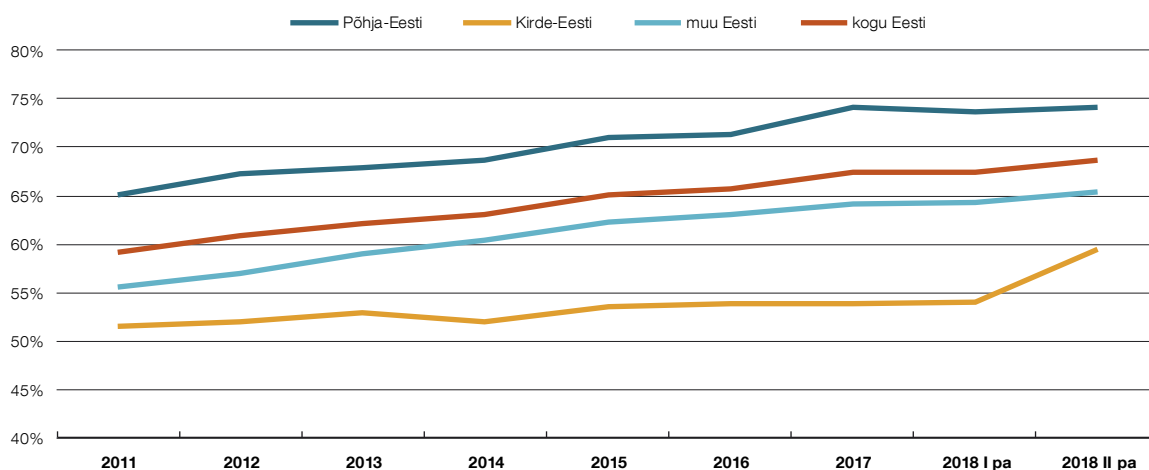
Joonis 16. Tööhõive määr

Allikad: Eurostat, statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Kui Eestis keskmiselt on hõive määr väga kõrge, siis piirkonniti on selles siiski erinevusi (vt joonis 17). Põhja-Eestis, kus tööga on hõivatud ligi kolmveerand tööelistest elanikest, eelmise aasta jooksul hõive määr enam eriti ei muutunud. Mujal Eestis jätkas hõive määr aga tõusu. Eriti märkimisväärne oli hõivatute osakaalu suurenemine Kirde-Eestis. Ehkki hõivatute arv kasvas Kirde-Eestis aasta varasemaga võrreldes üsna vähe, siis tööeliste elanike arvu ulatusliku vähenemise tõttu sai hõivatute osakaal tööeliste seas kiiresti suureneeda.

Joonis 17. Tööhõive määr Eestis

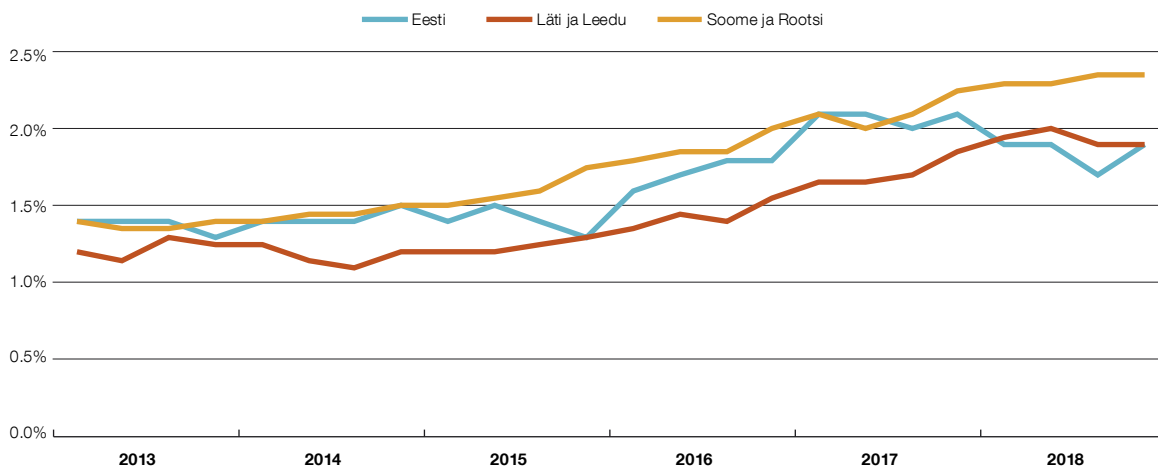

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Vabad töökohad ja töäjõu liikumine

Töäjõu liikumise uuringu⁵ andmetel oli vabu töökohti 2018. aasta teisel poolel ametikohtade koguarvuga võrreldes veidi vähem kui aasta varem. Kui 2017. aasta lõpus oli igast sajast ametikohast täitmata veidi üle kahe, siis eelmise aasta teisel poolel veidi alla kahe ametikoha (vt joonis 18).

Joonis 18. Vabade töökohtade määr, hooajaliselt tasandatud

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

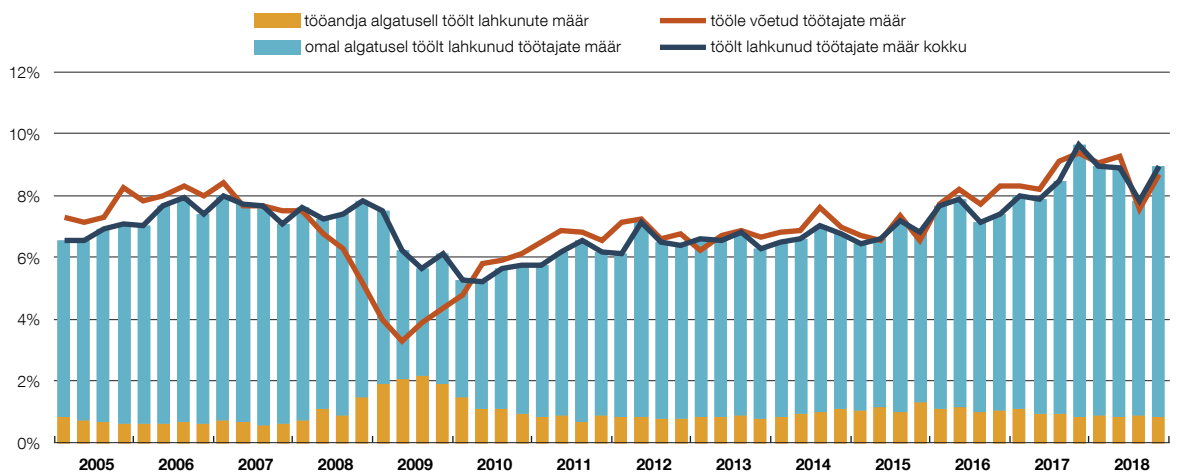
5 2018. aastast muutus töäjõu liikumise uuringu meetodika, mistõttu ei ole 2018. aasta andmed varasemate aastatega ideaalselt võrreldavad. Muudatus ei tohiks mõjutada vabade töökohtade määra.

Vakantsi määra väike langus näitab, et tööjõupuudus möödunud aastal enam ei süvenenud. Vakantsi määr langes märgatavalt töötlevas tööstuses, kuid kerkis veidi ehituses ja tervishoius. Kui Eestis oli vabade ametikohtade määr kõrgeim 2017. aastal, siis Lätis, Leedus, Soomes ja Rootsis jätkas vakantsi määr tõusu veel ka 2018. aastal.

Lisaks tööjõu liikumise uuringule osutavad ka töötukassa andmed sellele, et vabade töökohade arv kahanes veidi. Võrreldes aasta varasema ajaga otsiti 2018. aasta teisel poolel töötukassa kaudu vähem töötajaid tippspetsialistide, teenindus- ja müügitöötajate ning lihttööliste ametikohtadele. Varasemast rohkem sooviti juurde palgata seadme- ja masinaoperaatoreid.

Sellele, et tööjõunõudluse kasvu tipphetk võib olla möödas, viitavad ka andmed tööle võetud ja töölt lahkunud töötajate arvu kohta (vt joonis 19). Ehkki töötajate liikuvus on endiselt väga suur, siis juba hõivatud ametikohtade arvuga võrreldes võeti 2018. aasta teisel poolel tööle ja töölt lahkus vähem töötajaid kui aasta varem. Tööturuvoogude kohta saab infot ka tööjõu-uuringust, milles küsitakse inimese staatuse kohta tööturul üks aasta tagasi. Ilmneb, et 2018. aastal ulatus selliste hõivatute osakaal, kes aasta varem töötasid kas teisel töökohal või polnud üldse tööga hõivatud, ligikaudu 18%ni hõivest. Sealjuures oli 11% hõivatutest eelneva aasta jooksul tööd vahetanud, 2% olid varem töötud ja 7% mitteaktiivsed. Lähemalt on tööturu voonäitajatest juttu taustinfos 3.

Joonis 19. Töötajate liikumine, hooajaliselt tasandatud

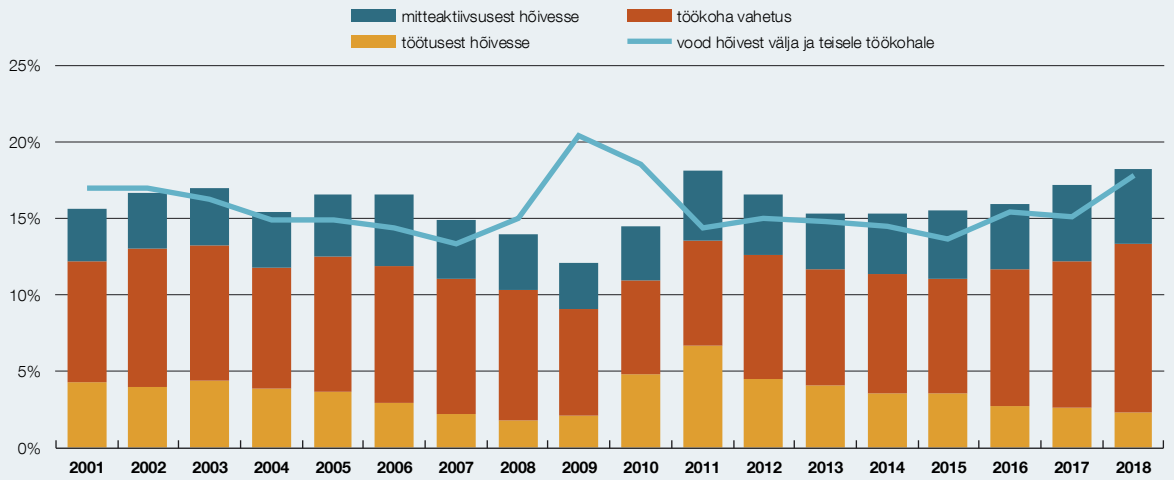
Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Taustinfo 3. Liikumine Eesti tööturul

Viimase kümne aasta jooksul oleme olnud tunnistajateks tööpuuduse kahanemisele, tööjõus osalemise suurenemisele ja hõive kasvule. Selle taustinfo eesmärk on kirjeldada viimaseid suuremaid liikumisi inimeste tööturustaatuses, mis on mõjutanud nende kolme põhinäitaja arengut paaril möödunud aastal. Taustinfo tugineb tööjõu-uuringu mikroandmetele. Uuringus küsiti inimestelt nende praegust staatust tööturul, aga ka seda, milline oli nende staatus aasta varem. Selle põhjal on võimalik välja arvutada voonäitajad eri tööturustaatusete vahel ja leida hinnanguline tõenäosus liikuda ühest staatusest teise.

Tööjõu-uuring kinnitab tööjõu liikumise ja vabade töökohtade uuringu hinnangut: viimaste aastate jooksul on inimesed hakanud aktiivsemalt hõivesse ja hõivest välja liikuma (vt joonis T3.1). Tööjõu-uuringu andmete kohaselt on selle taga eelkõige töökoha

Joonis T3.1. Vood hõivesse ja hõivest välja, protsentides eelneva aasta hõivatute arvust

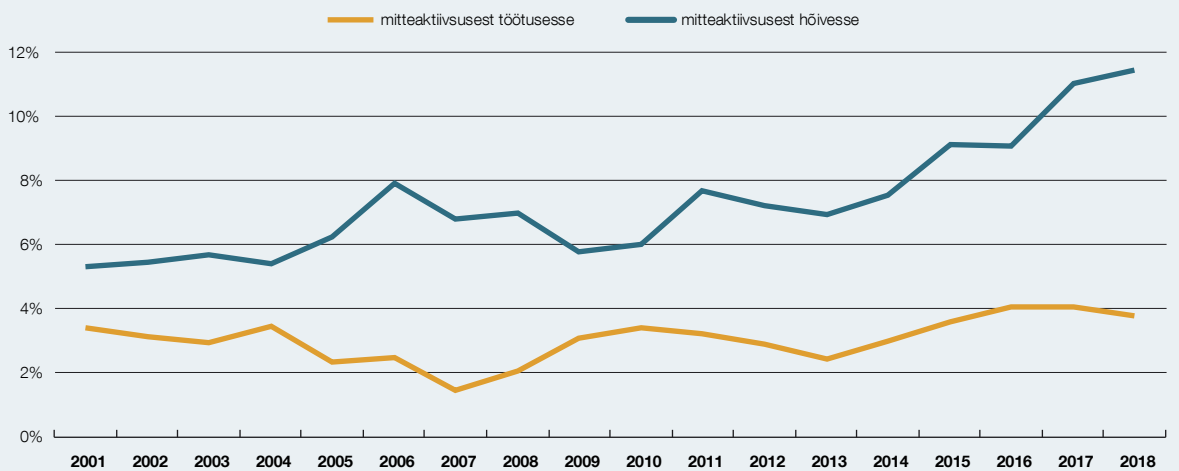

Allikad: statistikaamet, Eesti tööjõu-uuringu mikroandmebaas, Eesti Panga arvutused.

vahetamise sagenemine alates 2016. aastast. 2018. aastal oli viimase aasta jooksul töökohta vahetanud 11% kõigist hõivatutest. Lisaks sellele on voogu hõivesse suurendanud juba pikemat aega kasvanud tõenäosus liikuda mitteamtiivsusest hõivesse. Ootuspäraselt on samal ajal kahanenud liikumine hõivest töötusesse, mis oli peamine töötuse suurenemise põhjus majanduskriisi ajal.

Üheks olulisemaks tööturuistituutsioonide muutuseks viimaste aastate jooksul võib pidada töövõimereformi, mis rakendus 2016. aasta teisel poolel. Kuigi reformi käigus seati osalise töövõimega inimeste jaoks enamikul juhtudel toetuse saamise tingimuseks aktiivne osalemine tööturul, on reformil olnud töötuse määrale märksa tagasihoidlikum mõju, kui kardeti. Töötuse määr on alates 2016. aastast alanenud ja jõudis 2018. aasta lõpuks lähedale kriisieelsele tasemele, samal ajal kui tööjõu osalemine on suurenenud. Voogude tasandil nähtub, et tõenäosus liikuda mitteamtiivsusest hõivesse on viimaste aastate jooksul suurenenud märksa rohkem kui tõenäosus liikuda mitteamtiivsusest töötusesse (vt joonis T3.2). See, kas töövõimereformi mõjul tööturule naasvad inimesed jätavad töötuse etapi ka tegelikult vahele, et suunduda otse hõivesse, vajab lisaanalüüsi.

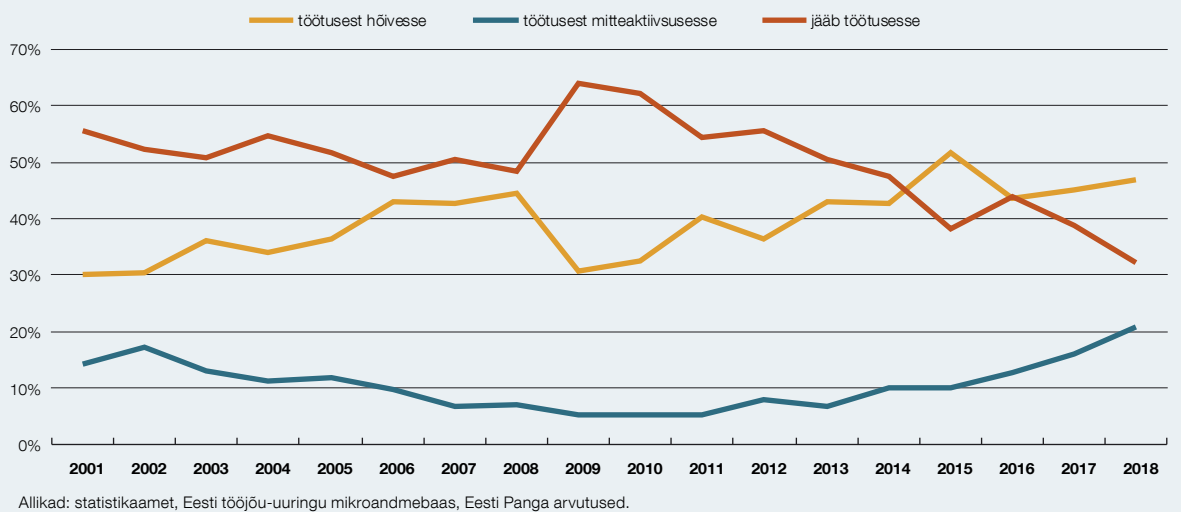
Joonis T3.2. Vood mitteamtiivsusest töötusesse ja hõivesse, protsentides eelneva aasta mitteamtiivsete arvust

Allikad: statistikaamet, Eesti tööjõu-uuringu mikroandmebaas, Eesti Panga arvutused.

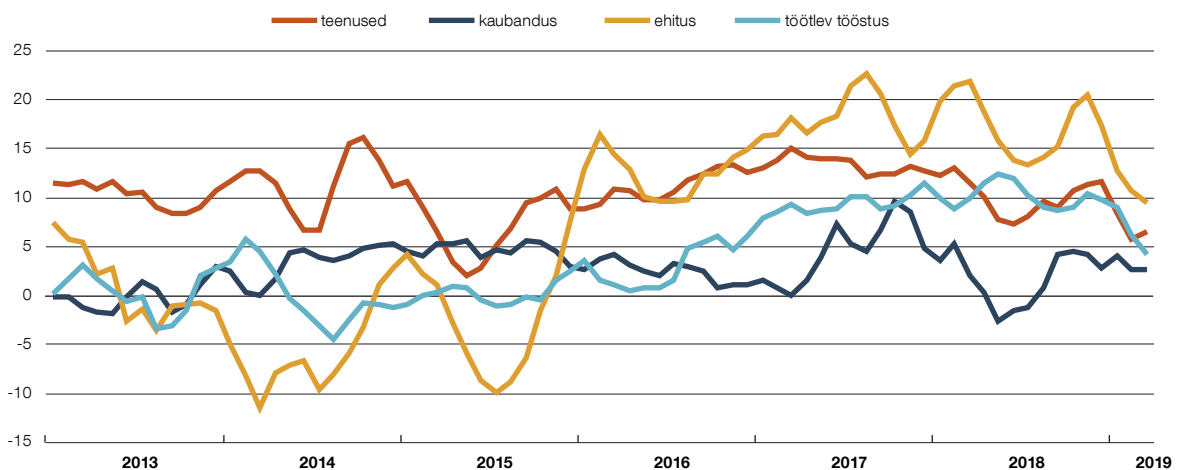
Lisaks töötuse kahanemisele on viimaste aastate jooksul tuntavalt vähenenud ka pikaajaline töötus, mille tase on praeguseks kukkunud madalamale kui enne kriisi. Inimesel, kes oli töötu 2017. aastal, oli risk olla töötu ka aasta hiljem ligikaudu 30% (vt joonis T3.3). Aja jooksul on risk olla üle aasta töötu selgelt kahanenud. Selle taga on mõnevõrra suurem tõenäosus liikuda hõivesse. Siiski on juba pikemat aega kasvanud ka tõenäosus liikuda töötusest mitteaktiivsusesse ehk tööturult välja, mille taga on tõenäoliselt keskmise töötü kõrgem vanus.

Joonis T3.3. Vood töötusest mitteaktiivsusesse ja hõivesse, protsentides eelneva aasta töötute inimeste arvust

Ettevõtete plaane tööjõudu värvata ehk tööjõunõudluse edasist arengut aitavad hinnata hõiveootuste indeksid konjunktuuriinstituudi korraldatavas majanduskonjunktuuri uuringus. Vabu töökohti oli eelmise aasta lõpus varasemast veidi vähem ja sellega kooskõlas on alanevad ka hõive kasvu ootused. 2019. aasta alguses oli hõive kasvu ootavate ettevõtete osakaal kõigis tegevusvaldkondades väiksem kui aasta varem (vt joonis 20). Ehkki kõige rohkem on

Joonis 20. Hõiveootuste saldo*, kolme kuu libisev keskmine

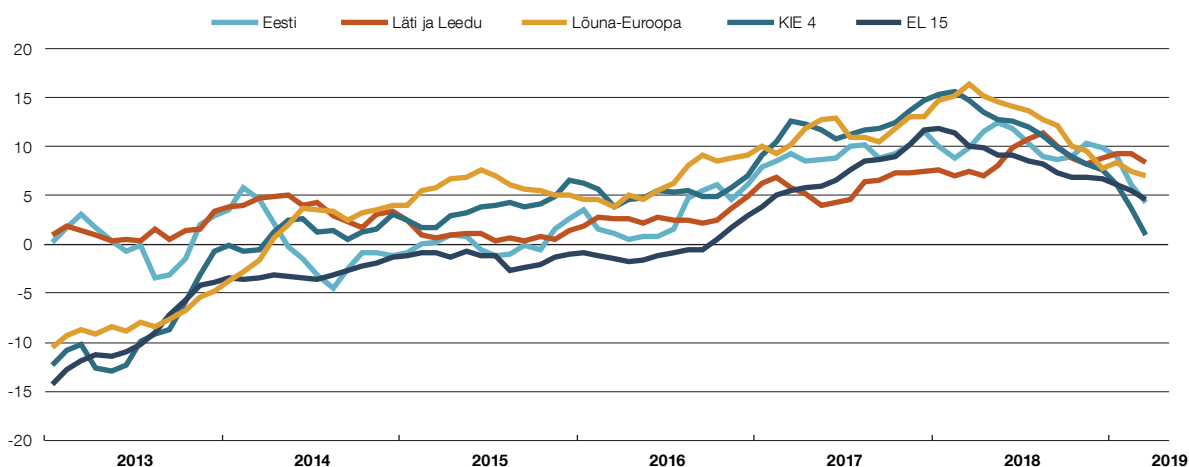

* Indeks näitab hõive kasvu/kahanemist ootavate ettevõtete osakaalu saldot.
Allikad: Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

vähenenud hõive edasist kasvu ootavate ehitusettevõtjate arv, näitavad küsitlusandmed siiski, et ehituses on vaja endiselt töötajaid juurde värvata.

Suurima lisandväärtusega tegevusalal ehk töötlevas tööstuses ületas 2019. aasta esimese kvartali lõpus hõive kasvu ootavate ettevõtete arv Eestis veidi nende ettevõtete arvu, kes ootavad hõive kahanemist (vt joonis 21). Nii nagu Eesti töötlevas tööstuses on hõive kasvu ootused märgatavalt vähenenud ka enamikus teistes Euroopa Liidu riikides. Vaid Lätis ja Leedus ootab hõive suurenemist praegu rohkem töötleva tööstuse ettevõtjaid kui aasta tagasi.

Joonis 21. Hõiveootuste saldo* töötlevas tööstuses, kolme kuu libisev keskmine

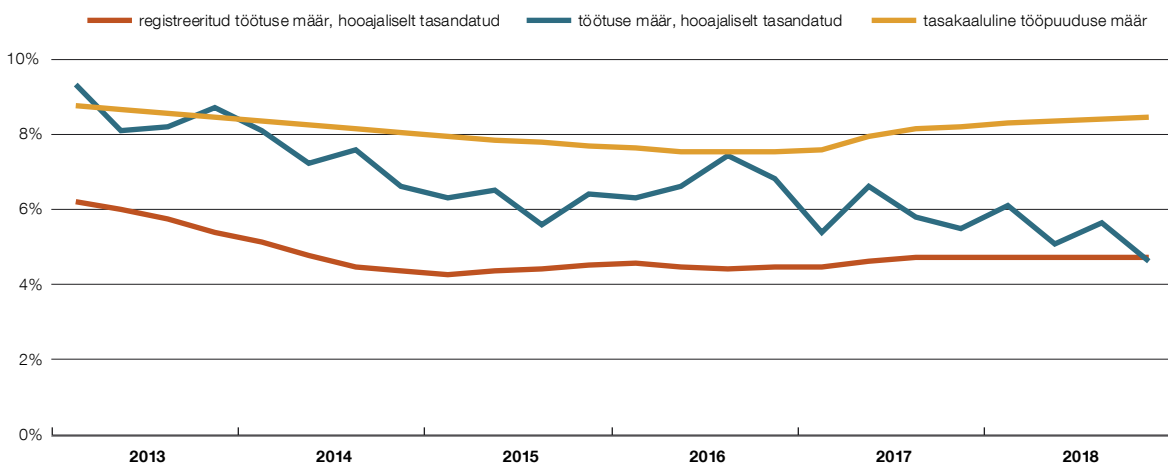

* Indeks näitab hõive kasvu/kahanemist ootavate ettevõtete osakaalu saldot.
Allikad: Euroopa Komisjon, Eesti Panga arvutused.

Tööpuudus

Hõivatute arv kasvas 2018. aasta teisel poolel veidi kiiremini kui töøjõus osalevate elanike arv ja see tõi loomuliku jätkuna kaasa tööpuuduse vähenemise (vt joonis 22). 2018. aasta teisel poolaastal oli keskmiselt töötä 33 850 inimest, 3000 võrra vähem kui aasta varem.

Joonis 22. Tööpuudus

Allikad: statistikaamet, töötukassa, Eesti Pank.

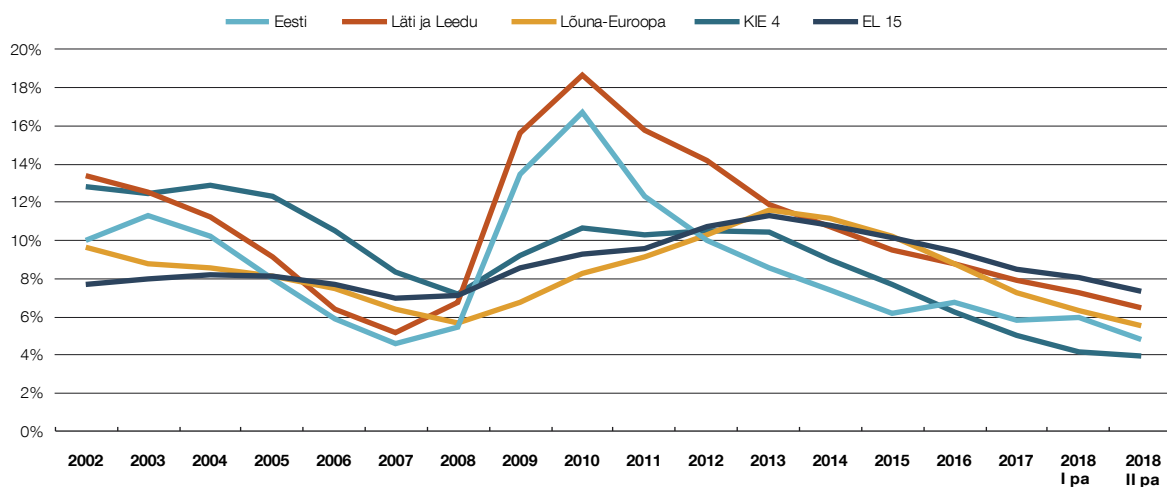
Töötuse määr langes töäjõu-uuringu andmetel 2017. aasta teise poole 5,3%lt 2018. aasta teiseks pooleks 4,8%ni. Töäjõu-uuringu andmetel vähenes töötus märgatavalt Kirde- ja Lääne-Eestis, kuid suurenes Lõuna-Eestis. Vanuserühmadest on töötuse määr langenud 25–49aastaste ja vanemaaliste hulgas, ent kerkinud 15–24aastaste seas.

Tootlikkuse kasvust kiirem palgakasv viitab sellele, et töötuse määr oli 2018. aastal endiselt madalam kui tasakaaluline töötuse määr. Tasakaaluline töötuse tase on selline, mille puhul töäjõupuudus ei kiirenda majanduses palgakasvu. See on tavaliselt kõrge siis, kui tööturul on palju töötuid, kelle oskused või ka elukoht ei ole kooskõlas loodavate töökohtade nõuete või asukohaga. Kuna palgakasv on tootlikkuse kasvu ületanud juba mitu aastat, on Eesti Panga hinnangul tasakaaluline tööpuidus olnud jooksvast näitajast suurem juba 2014. aastast saati. 2017. ja 2018. aastal kergitas tasakaalulise töötuse määra töövõimereform, mis tõi tööturule osalise töövõimega inimesi, kellel läheb töökohta leidmiseks keskmisest kauem aega. Viimaste aastate jooksul on Eesti Pank töövõimereformi mõju tasakaalulisele töötuse määrale mitmel korral allapoole korrigeerinud, mis näitab, et töövõimereformi on rakendatud edukalt.

Erinevalt töäjõu-uuringu hinnangust on töötukassas arvel olevate registreeritud töötute arv alates 2016. aastast järk-järgult suurenenud. Registreeritud töötute arvu on viimase pooleteise aasta vältel suurendanud töövõimereform, mis nõuab, et toetuse saamiseks peavad osalise töövõimega inimesed aktiivselt tööturul osalema. Nende registreeritud töötute arv, kellel vähenenud töövõimet leitud ei ole, eelmise aasta jooksul kahanes. 2019. aasta veebruarri lõpu seisuga oli töötukassas keskmiselt arvel 10 399 vähenenud töövõimega inimest ja nende arvu kasv on aeglustunud. Ettevaates võib registreeritud töötute arv suureneda koondamiste mõjul, millest finantssektoris ja rõivatööstuses juba teatatud on.

Euroopa riikide võrdluses kahanes Eesti tööpuidus pärast 2008. aasta finantskriisi suurt hüpet väga kiires tempos. Kriisijärgsele kiirele taastumisele aitas kaasa tööturu paindlikkus – Eestis kahanesid nominaalpalgad, mis on üsnagi haruldane nähtus. Osaliselt töövõimereformist tingituna tööpuiduse vähenemine Eestis 2016.–2017. aastal peatus ning teiste Euroopa riikide töötuse määr on lähenenud Eesti omale (vt joonis 23).

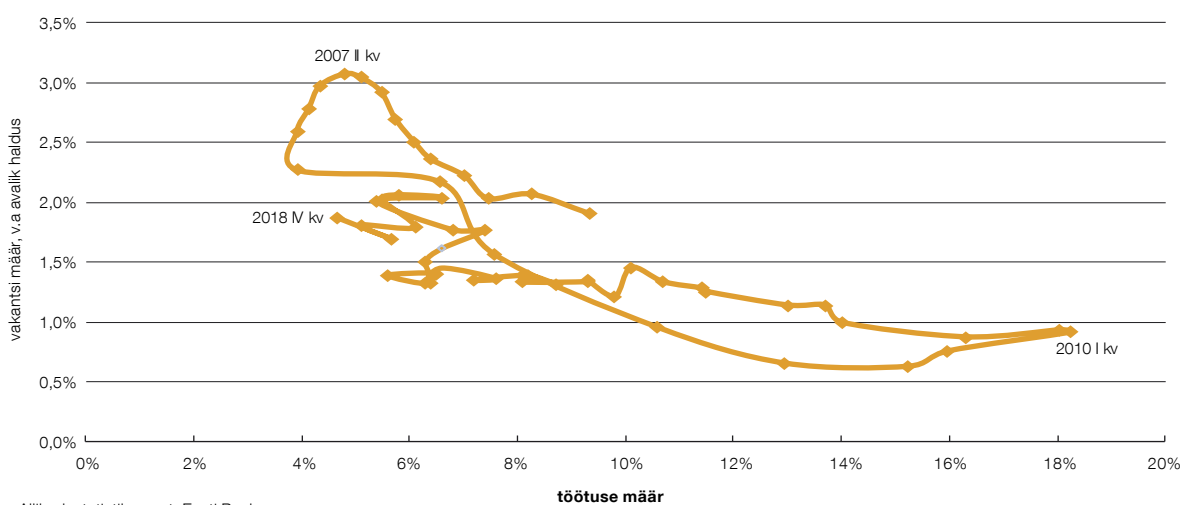
Joonis 23. Töötuse määr 15–74aastaste seas

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.

Vaba tööjõu ja vabade töökohtade omavahelist sobitumist iseloomustab Beveridge'i kõver (vt joonis 24). Vabade töökohtade arvu ja tööpuuduse suhe on tavaliselt pöördvõrdeline: kui tööpuudus on suur, siis on vabu töökohti vähe, ja kui tööpuudus on väike, siis on vabu töökohti palju. Mida vähem on teatud töötuse määra juures vakantse ning teatud vakantsi määra juures töötuid, seda paremini toimib tööturg tööjõu ja töökohtade sobitamisel. Viimase aasta jooksul on Beveridge'i kõvera punktid asetsenud koordinaattelgedele ristumispunktile lähemal kui varem sarnase tööpuuduse või sarnase vakantsi määra juures. Seega on sobitumine muutunud pigem tõhusamaks.

Joonis 24. Beveridge'i kõver (hooajaliselt tasandatud)

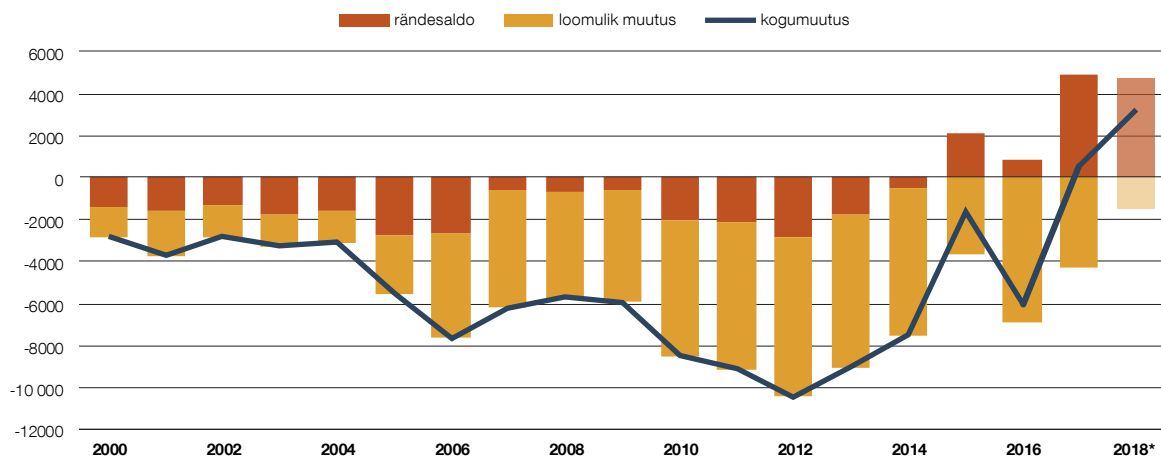
Allikad: statistikaamet, Eesti Pank.

Tööjõus osalemine ja tööeline elanikkond

Mitmel viimasel aastal on tööjõupuudust aidanud leevendada tööjõupakkumise suurenemine, kuid möödunud aasta teisel poolel see kasv peatus. Tööjõupakkumine sõltub ühelt poolt tööeliste elanike arvust, teisalt aga sellest, kui aktiivselt nad tööturul osalevad. Tööeline elanikkond on viimase kahe kümnendi jooksul kahanenud eelkõige rahvastiku loomuliku muutuse mõjul. Tööeliste arvu on vähendanud ka ränne, kuid 2015. aastal selle mõju pöördus. Tööeliste inimeste sissetulek ületab väljarännet ja seega tasakaalustab positiivne rändesaldo tööelise elanikkonna loomulikku vähenemist. 2017. aastal suurenes tööelise elanikkonna arv 568 inimese, 2018. aasta jooksul aga kogu elanikkonna rände põhjal tehtud prognoosi järgi kokku ligikaudu 3208 inimese võrra ehk 0,3% (vt joonis 25). See suurenemine kajastub aga alles 2019. aasta tööturunäitajates, sest tööjõu-uuringu meetodika kohaselt laiendatakse küsitluses saadud hinnanguid aasta jooksul sama aasta 1. jaanuari tööelisele elanikkonnale. Sellest tingituna võib tööturunäitajate hinnangusse tekkida väike nihe: näiteks kasvava tööelise elanikkonna korral hõivet alahinnatakse, kahaneva elanikkonna korral aga ülehinnatakse.

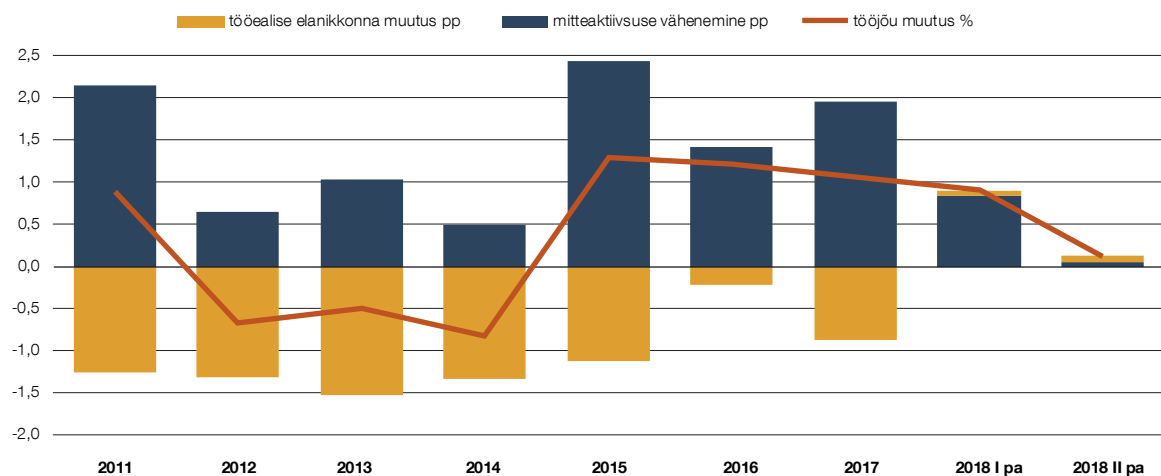
Kui varem on tööjõus osalemise aktiivsuse kasv mitme aasta vältel tööjõu hulka majanduses suurendanud, siis 2018. aasta teisel poolel seda ei juhtunud. Tööelisi ehk 15–74aastaseid elanikke, kes kas töötasid või otsisid tööd, oli tööjõu-uuringu andmetel 2018. aasta teisel poolel Eestis 704 750 ehk umbes sama palju kui aasta varem. Tööjõus osalemise määr ulatus 72,2%ni ja oli samuti ligilähedane eelneva aasta sama perioodi näitajale (vt joonis 26).

Joonis 25. 15–74aastaste elanike arvu aastane muutus

* prognoos
Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Joonis 26. Tööjõu aastane muutus

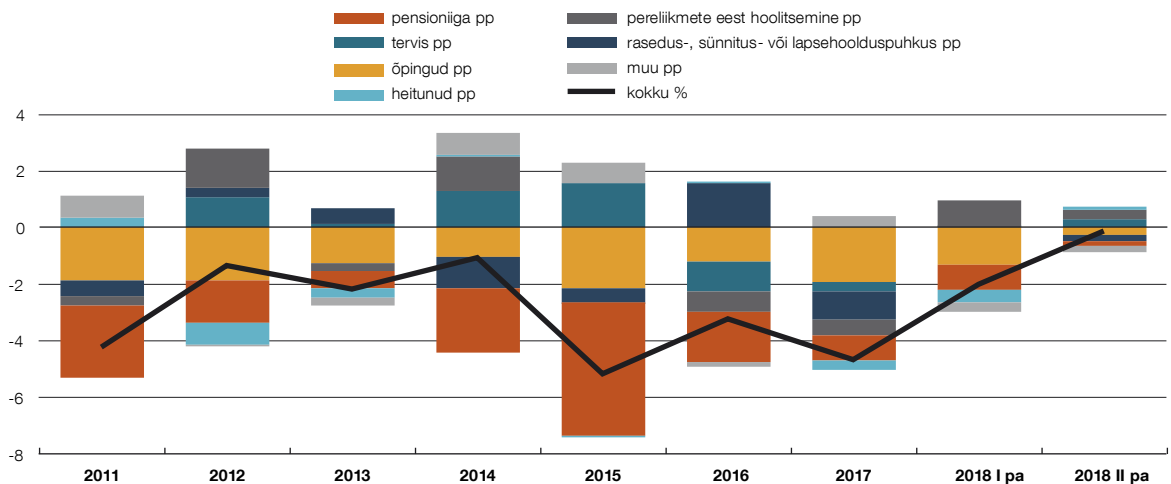

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Mitteaktiivseid inimesi oli 2018. aasta teisel poolel Eestis ligikaudu sama palju kui aasta varem. Tööjõu-uuringu andmetel peatus mitteaktiivsete elanike arvu vähenemine teisel poolaastal peamiselt seepärast, et õpingute ja pensioniea saabumise tõttu tööturult eemal olijaid enam vähemaks ei jäänud (vt joonis 27).

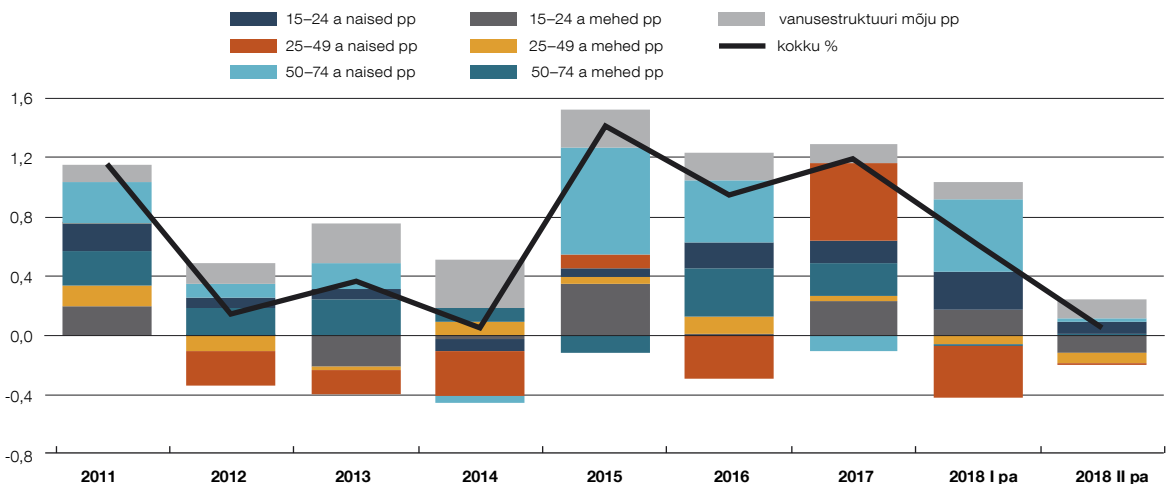
Varasematel aastatel on tööjõus osalemise kasvu tugevasti panustanud 50–74aastased naised, aga ka sama vanad mehed. Nende tööturukäitumist mõjutasid tõenäoliselt ühelt poolt pensioniea tõus ja töövõimereform, teisalt aga tööjõupuuduse mõjul paranenud võimalused tööle jääda või uus töökoht leida. 2017. aastal ja 2018. aasta esimesel poolel kasvas suure tööjõunõudluse mõjul ka noorte aktiivsus tööturul, mis on kooskõlas osajaga töötamise kasvuga (vt joonis 28).

Joonis 27. Panus mitteaktiivsete elanike arvu aastasesse muutusse põhjuse järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

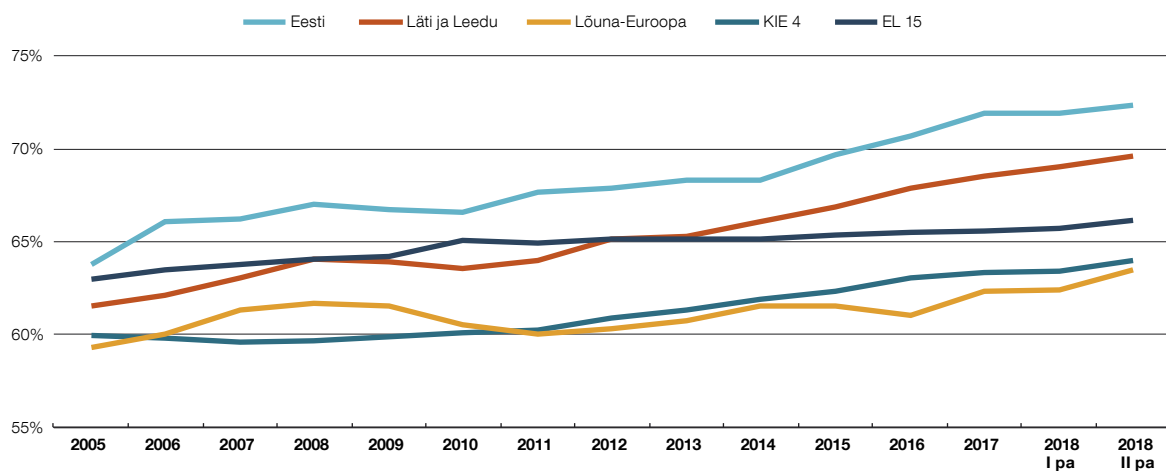
Joonis 28. Panus tööjõus osalemise määra aastasesse muutusse vanuse ja soo järgi

Allikad: statistikaamet, Eesti Panga arvutused.

Tööjõus osalemise määr, mis oli 2018. aasta teisel poolaastal 72,2%, on Eestis juba üks Euroopa Liidu kõrgemaid (vt joonis 29), jäädes alla vaid Rootsile. Seepärast on tööjõus osalemise kasvu peatumine üsnagi ootuspärane ning võib eeldada, et mitteaktiivsest aktiivsesse seisu liikuvate tööealiste elanike arvu kasv jääb edaspidigi aeglasemaks kui 2015.–2017. aastal. Nii nagu Eestis on tööjõus osalemine järsult kasvanud ka Lätis ja Leedus.

Joonis 29. Tööjõus osalemise määr 15–74aastaste seas

Allikad: Eurostat, Eesti Panga arvutused.